

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22–24.
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

**A családon belüli erőszak ritkán hallott oldala:
a szülőbántalmazás**

Jelige: Veritas

Pályamunka lezárásának időpontja: 2024. december

2025.

Tatalomjegyzék

Bevezetés.....	4
I. Alapvetés.....	5
II. Kultúrtörténeti előzmények.....	6
III. A szülőbántalmazással kapcsolatos erkölcsi tényezők.....	9
3.1. A gyermek erkölcsi fejlődése.....	9
3.2. A szülő neveléssel és gondozással kapcsolatos erkölcsi kötelessége	11
IV. A szülőbántalmazás kapcsolata a szülői felügyelet gyakorlásából eredő kötelezettségekkel	12
V. A szülőbántalmazás kapcsolata a gyermekvédelemmel és a büntető igazságszolgáltatással 14	
VI. Fogalmi kérdések	15
6.1. Családon belüli erőszak	16
6.2. Kapcsolati erőszak és hozzátartozók közötti erőszak	17
VII. A szülőbántalmazás elméleti megközelítései	18
7.1. Bandura szociális tanuláselmélete és a reciprok determinizmus	18
7.2. Hirschi társadalmi kontroll elmélete.....	20
7.3. Bronfenbrenner szociális ökológiai modellje	22
7.4. Devianciaelméletek	23
VIII. A gyermekek által elkövetett szülőbántalmazás pszichológiai háttere és okai	24
8.1. A bántalmazó gyermek jellemzői	26
8.2. A bántalmazás típusai	26
8.3. A gyermeki agresszió háttere	28
IX. A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai háttere	29
X. Gyakorlati kutatások	30
10.1. Kamasz Addiktológiai Regionális Centrum	31
10.2. Áldozatsegítő Központ	34
10.3. Vidéki Rendőr-főkapitányság	37
10.4. Interjú egy gyermekvédelmi tapasztalatokkal rendelkező pszichológussal	38
10.5. Interjú Dr. Solt Ágnessel, az Országos Kriminológiai Intézet kutatójával.....	39
XI. A szülői elidegenítés jogi vonzata	41
XII. A statisztikai adatokból levonható következtetések és összefüggések.....	43
XIII. Nemzetközi modellek.....	44

13.1. Egyesült Államok és Kanada.....	44
13.2. Egyesült Királyság.....	46
13.3.Spanyolország.....	50
XIV. Következtetések	51
XV. Javaslatok	52

„A szülőbántalmazás partnerbántalmazással szembeni lényegi sajátossága, hogy a szülő egyszerűen nincs abban a helyzetben, hogy eltávolodjon bántalmazójától.”¹

Bevezetés

A bántalmazás, különösen a családon belüli erőszak, világszerte elterjedt társadalmi probléma. Napjainkban szinte nap, mint nap hallani róla, ugyanis a fejlődő társadalom egyre inkább igyekszik védeni a „gyengébb” felet, aki áldozattá válik. Van azonban a bántalmazásnak egy olyan ága, amely kevésbé ismert, és amely nem képezi a mindennapos társadalmi diszkusszió részét, ez a szülők bántalmazása, ami ritkábban fordul elő, ennek ellenére sajnos jelen van a társadalmunkban. Gyurkó Szilvia, gyermekjogi szakértő szerint *szülőbántalmazásról (angolul: Child and adolescent to parent violence and abuse, CAPVA) akkor beszélünk, amikor egy gyerek a saját szülője ellen fordul, a szülőkkel vagy gondviselőkkel szemben káros, sok esetben irányító módon viselkedik, fizikailag, érzelmileg bántja, elveszi a pénzét vagy erőszakkal kényszeríti annak átadására, adott esetben eladja a szülő vagyontárgyait. A legtöbbször már felnőtt emberről hallunk, aki idősebb szülőjével bánt így, és sokkal ritkábban beszélünk azokról a gyerekekről, akik szüleik ellen fordulnak.*² Gyakoriságát nehéz megmondani, azonban úgy tűnik nagyobb az elterjedtsége, mint gondolnánk. Bizonyos kutatások alapján a szülők 9-14%-át bántalmazta már tettelegesen saját gyermeke.³

Pályamunkám célja részletesen feltárni a szülők bántalmazásának problémáját, amely megglátásom szerint nem kap elegendő figyelmet. Ennek egyik fő oka az, hogy a bántalmazott szülők gyakran szégyellik bevallani, hogy saját gyermekük bántja őket, sok esetben még önmaguknak sem akarják vagy tudják ezt beismerni. A másik lehetséges ok, hogy kevés olyan fórum vagy intézmény áll rendelkezésre, amelyhez a bántalmazott szülők bizalommal fordulhatnak segítségért. A téma körüli hallgatás és a megfelelő támogatás hiánya súlyosítja a problémát, a szülők gyakran egyedül maradnak a probléma kezelésével, ami hosszú távon

¹ Rosemary Paterson et al.: Adolescent Violence towards Parents: Maintaining Family Connections When The Going Gets Tough. ANZ Journal of Surgery 23/2. (90–100.o.) 90

² Gyurkó Szilvia: Szülőbántalmazás: amikor a szülő fél a gyermekétől (okkal) <https://wmn.hu/ugy/63725-szulobantalmazas-amikor-a-szulo-fel-a-gyereketol-okkal> 2024.12.12.

³Ügyészségi szemle, 2022/1 [https://ugyeszsegiszemle.hu/pdf/2022-01.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR0gNnUi41xGCLTIDBKKg8ZO_wVI9boDLACGVAag2fxOGUsQCQCcHluNWlk4_aem_WY12kLkOe1YxJhzRE4PZjA,\(12-14.o.\)](https://ugyeszsegiszemle.hu/pdf/2022-01.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR0gNnUi41xGCLTIDBKKg8ZO_wVI9boDLACGVAag2fxOGUsQCQCcHluNWlk4_aem_WY12kLkOe1YxJhzRE4PZjA,(12-14.o.))

súlyos következményekkel járhat mind a családon belül, mind a társadalom egészére nézve. *Dolgozatomban a szülőbántalmazást kiváltó tényezőkre mutatok rá, és olyan megoldási lehetőségeket keresek, amelyek elősegítik a szülők megküzdését a bántalmazásokkal. Továbbá javaslatokat fogalmazok meg olyan intézményes támogatási rendszerek kialakítására, amelyek hatékony segítséget nyújthatnak az áldozattá vált szülőknek a nehéz helyzetből való kilépéshez.*

I. Alapvetés

A bevezetésben ismertetett probléma alapján célom, hogy rámutassak, a bántalmazott szülők számára korlátozottabbak a lehetőségek a bántalmazó gyermekükkel szembeni védelem kapcsán, valamint rá kívánok mutatni egy ilyen típusú komplex segítségnyújtás kialakításának szükségességére. *Véleményem szerint ez a kriminológiai beágyazottságú probléma nem csak jogágakat átívelő, hanem tudományközi feldolgozást is igényel.* Ezért az áldozattá válás folyamatát, a bántalmazó kapcsolat felszámolásának problémakörét, a bántalmazó és bántalmazott közötti dinamikát és a szereplők személyiségjegyeinek vizsgálatát is kutatásom részének tekintem kitérve az élethelyzet alapjogi, magánjogi, közigazgatásjogi és pszichológiai összefüggéseire is a koherencia megteremtése érdekében. Külön figyelmet fordítok az erkölcs és jog kapcsolatának bemutatására a szülők nevelési kötelezettsége és a gyermek erkölcsi fejlődése kapcsán.

Dolgozatom a gyermekek által szüleik irányába elkövetett bántalmazásokra fókuszál. A vizsgálat személyi körét azért szűkítettem le a gyermekekre, mert a büntetőjogi jogkövetkezmények szempontjából enyhébb megítélés alá tartoznak, mint azok a felnőttkorú gyermekek, akik szüleik ellen fordulnak vagy elhanyagolják őket. A kutatásom során azonban megállapítottam, hogy az életkori kategória alapján elkülönített két személyi kör bántalmazó magatartása mögött azonos okok is meghúzódhatnak a diszfunkcionálisan működő családban nevelkedésnek köszönhetően.

Az elméleti és empirikus kutatásom is alátámasztja, hogy vannak ugyan olyan intézmények, amelyhez a szülők fordulhatnak, ha bántalmazottá válnak, azonban a szégyenérzet és a jelenleg alkalmazandó jogkövetkezmények miatt gyakran ezt nem teszik meg. Gyakran a *másodlagos viktimizáció* is oka annak, hogy a szülők nem élnek ezekkel a lehetőségekkel, ezekben az esetekben a *szülő magát hibáztatja, úgy érzi nem megfelelő módon nevelte gyermekét, amelynek a bántalmazó magatartás a következménye.*

II. Kultúrtörténeti előzmények

A társas együttélés mindig is az emberi lét alapvető részét képezte. A szülőbántalmazás kérdése a társas viszonyok szabályozásán túl mítoszokban és legendákban is rendszeresen megjelenik, gyakran szimbolikus formában. A régebbi korokban a problémák megoldása sokkal „állatiasabb” volt, a gyermekek féltékenységből, haszonvágyból, vagy igazságtalanságok megtorlásául a gyilkosságot választották, mint legegyszerűbb módszert a konfliktusok megoldásához. Míg a gyermekek szülő általi bántalmazásának szankcionálása csak az utóbbi évtizedekben került a jogi szabályozás előterébe, addig a szülőbántalmazás tilalmát ősi tabuk mélyen rögzítik a társadalmi és vallási rendszerekben, a szülőkkel szembeni agresszió mindig is komoly veszélyt jelentett a gyermeki indulatok kiszámíthatatlansága miatt, ezért a szülők védelmét kiemelten kezelték a történelem során. Ez a tiltás több szinten is érvényesült, pl.: a társadalmi normákban, ahol a családi hierarchia és a szülői tekintély megsértése súlyos következményekkel járt; a valláserkölcseiben, ahol a szülőtisztelet szent kötelességnek számított; és a család tradicionális szerkezetében, ahol a patriarchális vagy matriarchális rendszerek a szülői szerepet rendkívüli tisztelettel és védelmi funkcióval ruházták fel. Ezek a tabuk évszázadok óta biztosítják, hogy a családi kötelékek ne sérüljenek.⁴

A görög mitológiában Kronosz méregből és hatalomvágyból megölte saját apját, majd az ő fia Zeusz szintén végzett apjával.⁵ Fontosnak tartom megemlíteni a görögöknél Oidipusz király történetét is, aki szintén végzett apjával, majd az anyját vette feleségül.⁶ Az anyagyilkosságok is megjelentek a görög mitológiában, az egyik legelső példa erre Oresztész mítosza, aki megölte anyját, amiért az megölte - szeretőjével együtt - férjét, Agamemnónt. Ehhez a cselekedethez Apollón isten is jóváhagyást adott Oresztész számára. Az anyagyilkosságok ősi motívuma az apa védelme. Ez az európai kultúra alapmotívumai is, ugyanis az anya meggyilkolása magyarázatul szolgál sorscsapásokra, valamint tanulságul szolgál ahhoz, hogy az embernek

⁴ Gádosor Júlia dr: A „bántalmazott” szülő: Az intrafamiális agresszió sajátos formájáról

⁵ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-ki-kicsoda-az-antik-mitoszokban-F869D/k-F89E3/kronosz-F8A6A/>

⁶ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-ki-kicsoda-az-antik-mitoszokban-F869D/o-F8B8E/oidipusz-F8B9A/>

korlátoznia kell vágyait. Fontos megjegyezni, hogy ez szemben áll a zsidó-keresztény kultúrával, ahol a házasság szentség, ahogy az apa és anya együttélése is.⁷

Az ókori Rómában Cicero álláspontja szerint a patricid, vagy az apai gyilkosság az egyetlen bűn, amit halálbüntetéssel kell büntetni.⁸ Ebből kiolvasható, hogy már az ókori Rómában is találhatunk szülőgyilkosságra vonatkozó feljegyzéseket. Nero császár például -igaz nem saját kezűleg, de -, megölette saját anyját.⁹ A Római Birodalomban a család, valamint a családi hierarchia nagy tiszteletnek örvendett, így a szülőgyilkosságot sokkal súlyosabban büntették, mint az emberölés egyéb típusait. Ezt egész társadalomra veszélyesnek tartották és olyan kegyetlen büntetéseket szabtak ki az elkövetőkre, mint a *poena cullei*, vagyis a zsákba varrás, ami azt jelentette, hogy egy zsákba rakták a bűnösöket különböző állatokkal, majd a folyóba dobták őket. Titus Livius történetíró A város alapításáról című munkájában ír először a büntetésről, amelyben Marcus Publicus Malleolus nevű személy, Kr. e. 101-ben édesanyja megölésért kapta ezt a fajta büntetést, azonban ebben a műben még állatokról nem tesz említést a szerző. Az állatok zsákba helyezését valószínűleg Kr. u. 1. században, a birodalom korszakában kezdték el.¹⁰

A babiloni teremtmésmítosz, az Enúma Elis, gazdag szimbolikával és mély filozófiai kérdésekkel teli mű, amelyben szintén megjelenik a szülőgyilkosság problémája. A történet középpontjában Apsu, a vizek istene áll, aki a saját gyermekei ellen fordul, amikor azok zűrzavart okoznak az isteni rendben. Apsut, a babiloni teremtetéseposzban, az Enúma Elis-ben fia, Ea ölte meg az istenek közötti fölényért folytatott harcban. Apszu és Tiámat az első istenek voltak és tőlük származtak a többi istenek. Az új istenek túl hangosak voltak és zavarták Apszut, aki úgy döntött megöli a gyermekeit. Ezt Tiámat megtudta és figyelmeztette legidősebb gyermekét Ea-t, aki ezért megölte apját álmában.¹¹ Hammurabi, babiloni király törvényoszlopán is már megjelenik a szülőbántalmazás. a 195. törvény kimondja, hogy ha a fiú megüti az apját, le kell vágni a kezét.¹²

⁷ BÍRÓ JUDIT, CSEPELI GYÖRGY: Szülőgyilkos fogvatartottak a csillagbörtönben (1.-2.o.)

⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Patricide#cite_note-2

⁹ https://romaikor.hu/romai_allam_es_allamrend/osszeeskuvesek_lazadasok_gyilkosságok/gyilkosságok/az_anya_gyilkos_nero/cikk/anyagyilkos_nero

¹⁰ <https://divany.hu/offline/roma-kivegzes/>

¹¹ <https://ujvilagtudat.blogspot.com/2018/11/enuma-elis-babiloni-teremtes-tortenet.html>

¹² http://faculty.collin.edu/mbailey/hammurabi%27s%20laws.htm?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR18GJjZgYvbZ625CWVu3tLUuih1NsJfwneV-BWZ47YubYdCfjLULDOZMM_aem_ynL0ARH0Jf-rFiLGICfFmw

A *mezopotámiai mitológiában* Tessub, a mitanni hurrik ég- és viharistene, a mezopotámiai mitológia egyik jelentős alakja, akinek története mélyen gyökereznek a régió vallási és kulturális hagyományaiban. Tessub viharisten szerepe nem csupán a természeti jelenségek irányításában nyilvánul meg, hanem a hatalmi harcokban és családi konfliktusokban is. A mítosz egyik központi eseménye, amikor Tessub megöli apját, Kumarbit, akit a néhai Anu, az ég istenének nagyapja is támogatott. Kumarbi, akárcsak a görög mitológiában Kronosz, saját utódainak hatalmától való félelme miatt próbálja megölni Tessubot, ami a patricidum kísérletéhez vezet.¹³

A *hindu mitológiában* A Mahábhárata című hindu eposzban egy rendkívül tragikus és összetett történet bontakozik ki Babruvahana és apja, Arjuna között. Arjuna fia születése után elhagyta Babruvahanát és feleségét, ami már önmagában is mély sebeket ejtett a családban. Később, amikor Arjuna az Ashvamedha, vagyis a vándorló áldozati ló kíséretében Manipurába utazott, Babruvahana, aki apja távollétét érezte, elfogta a lovat, ami a Pándavák elleni háborút jelentette. Arjuna, aki tudta, hogy a lovak elengedése nem csupán szimbolikus jelentőséggel bír, próbálta meggyőzni fiát, hogy engedje el a lovat, ez azonban nem sikerült neki és a kibontakozó küzdelem során Babruvahana, aki nem tudta, hogy az ellenfele az apja, végül megölte Arjunát. Miután rájött, hogy áldozata éppen apja volt, mély büntudat lett úrrá rajta. A fiú a büntudat súlya alatt végül meg akarta ölni magát, azonban Arjuna felesége, Uloopi, aki kígyóistennő, visszahozta az életbe Arjunát, ezzel lehetőséget adva a családnak a kibékülésre és a megértésre.¹⁴

A *kínai hiedelmek* szerint is súlyos következmény jár a szülőgyilkosságért. Az ilyen cselekedetet Erlang Shen, a gyermekek és harcosok istenének büntetése sújtja, aki villámcsapással öli meg az elkövetőt. Erlang Shen nem csupán egy harcos istenség, hanem a család és a vérségi kötelékek védelmezője is. A mítosz szerint a szülőgyilkosság súlyos tabunak számít, és a társadalmi normákban mélyen gyökerezik az a hit, hogy az ilyen cselekedet elleni büntetés elkerülhetetlen. Erlang Shen büntetése, a villámcsapás, a hatalom és az igazságszolgáltatás megtestesítőjeként szolgál, és rávilágít arra, hogy a szülőgyilkosság nem csupán egyéni bűn, hanem a társadalmi rend és a természetes harmónia megsértése is.

¹³ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kumarbi>

¹⁴ <https://en.wikipedia.org/wiki/Babruvahana>

A szülőgyilkosság motívuma a mítoszokon túl számos irodalmi műben is megjelenik, például Dante Alighieri *Isteni színjátékának* Pokol részében, ahol a kilencedik körben találhatóak a testvér- és szülőgyilkosok. Ez a kör a pokol legalsó szintje, amelyen a legnagyobb bűnösök szenvednek, beleértve Lucifert is, aki a legmélyebb és legszörnyűbb büntetésre van ítélve. Dante művében hangsúlyos a szülőgyilkosság, amelyet a szerző a legsúlyosabb bűnök közé sorol. A bűnök mértéke és a bűnösök sorsa ebben a kontextusban egyértelműen tükrözi a társadalmi és erkölcsi normákat, amelyek szerint a szülőgyilkosság nemcsak elítélendő, hanem különösen súlyos bűnnek számít.¹⁵

Ahogy azt a fent részletezett példák is mutatják, a szülőgyilkosság témája univerzálisan fontos kérdés, minden kultúrában a legsúlyosabb bűnök közé tartozik, amelynek következményeit a különböző mitológiák és irodalmi művek is hangsúlyozzák. Ez a bűn egyrészt a családi kötelek megsértését jelenti, másrészt megrázza a közösséget. A szülőgyilkosság nemcsak egyéni tragédia, hanem a közösségi normák és értékek súlyos megsértése is, ami azt mutatja, hogy nemcsak irodalmi, hanem társadalmi és erkölcsi szempontból is kiemelkedő jelentőséggel bír.

III. A szülőbántalmazással kapcsolatos erkölcsi tényezők

3.1. A gyermek erkölcsi fejlődése

A szülőbántalmazás vizsgálatakor különös figyelmet érdemel a gyermekek erkölcsi fejlődése, hiszen ez az alapvető személyiségfejlődési folyamat határozza meg, hogyan értelmezik a gyermekek a jót és rosszat, illetve hogyan alakítják ki erkölcsi döntéseiket. Véleményem szerint a gyermekek erkölcsi fejlődésének ismertetése lehetőséget ad a szülőbántalmazás hátterének mélyebb megértésére, valamint arra, hogy megvizsgáljuk, milyen pszichoszociális tényezők járulhatnak hozzá a bántalmazó magatartás kialakulásához. Az erkölcsi fejlődés megértése továbbá irányt mutathat az olyan preventív és intervenciós stratégiák kidolgozásához is, amelyek segíthetnek a gyermekek egészséges erkölcsi fejlődésének támogatásában.

A normasértő gyermekek esetében a jog kevésbé súlyos szankciókkal operál. Ennek oka, hogy a gyermekek a tudata és erkölcsi fejlődése nem érte még el azt a szintet, hogy az átfogja tettének súlyát, következményeit. Lawrence Kohlberg amerikai pszichológus szerint az *autonóm erkölcs* kialakulásához magas szintű intellektuális fejlettség szükséges és a morális fejlődést az

¹⁵ Dante Alighieri POKOL Az Isteni Színjáték első része, <https://mek.oszk.hu/00300/00363/00363.pdf>

identifikáció mellett az erkölcsi nevelés is elősegíti.¹⁶ A gyermekkorú elkövető tehát nincs azon az érettségi, intellektuális szinten, hogy tisztában legyen tetteivel, valamint átlássa azok lehetséges jogkövetkezményeit. Az *erkölcsi szocializáció kognitív elmélete* szerint az erkölcs fejlődése szoros összefüggésben áll a gondolkodás fejlődésével. Kohlberg elméletében az erkölcsi szempontból magasabb szinten lévő egyének képesek a szándékokat és a körülményeket figyelembe venni az ítéletalkotás során. Kifejti továbbá, hogy az erkölcs tanulható és tanítható, a fejlettség csúcsához körülbelül 16–17 éves korban érünk el, és minden személy más-más korban éri el a különböző fejlettségi fokokat.¹⁷ Kohlberg a jogot a társadalmi szerződésből eredezteti úgy értelmezi, mint emberek közötti megállapodást, amely a közjó érdekében jön létre. Az emberek elfogadják a törvényeket, amennyiben azok az igazságosságot és az emberi méltóságot szolgálják. Ha azonban a törvények ellentmondanak az egyetemes erkölcsi elveknek (pl. igazságosság, szabadság, egyenlőség), akkor a helyesen cselekvő ember az erkölcsi elveket fogja követni, mert azok az „igazságosság egyetemes elvei”¹⁸. Ez az erkölcsi ítélkezés legmagasabb szintje Kohlberg rendszerében. Talcott Parsons amerikai szociológus véleménye szerint: „Az újszülöttek világrajövele rendszeresen ismétlődő barbár invázió.”¹⁹ Ez az idézet is kiválóan szemlélteti, hogy a gyermekek nincsenek tisztában azokkal a társadalmi normákkal, szabályokkal, amelybe beleszülettek, ezeket csak később tanulják meg.

Figyelembe véve az erkölcsi fejlődésben rejlő különbségeket, a jogalkotó elsősorban a nevelésre és a javító, nevelő intézkedésekre helyezi a hangsúlyt, nem a büntetésre. Kohlberg elve tükrözi, hogy a gyermek elkövetők esetében a társadalmi reintegráció és a személyiségfejlődés támogatása hangsúlyos, a cél, hogy a gyermek hosszú távon is felelősségteljes tagjává válhasson a közösségnek. Ebből megállapítható, hogy a jog és az erkölcs között szoros az összefüggés. Az erkölcsi normák társadalmi szabályok, viselkedési formák és magatartási szabályok is, amelyek elsajátítása nem igényel tudatosságot, azonban gondolkodásunkat egyértelműen meghatározza, ezért az erkölcs és a jog viszonyának tárgyalása mellett fontosnak tartom, hogy kitérjek arra, hogyan válik belső meggyőződéssé az erkölcsi gondolkodás.. Jean Piaget a fejlődéslélektan úttörője, - aki az erkölcsi gondolkodás fejlődését

¹⁶ Pálvölgyi Ferenc: Értékközvetítés, értékszocializáció és erkölcsi nevelés Elérhető: [https://btk.ppke.hu/storage/tinymce/uploads/old/uploads/articles/180416/file/%C3%89rt%C3%A9kszocializ%C3%A1ci%C3%B3%20%C3%A9s%20nevel%C3%A9s%20\(PF\).pdf](https://btk.ppke.hu/storage/tinymce/uploads/old/uploads/articles/180416/file/%C3%89rt%C3%A9kszocializ%C3%A1ci%C3%B3%20%C3%A9s%20nevel%C3%A9s%20(PF).pdf), utolsó letöltés: 2024.10.19.

¹⁷ Berán Eszter, Barta Judit, Csaba Krisztina, Márkus Lilla, Medgyesi Patrícia (2019) Fejlődéslélektan gyakorlatok, Akadémia Kiadó

¹⁸ Vörös Eszter Erzsébet: A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése Magyarországon és az egyes jogi kultúrákban (48-49.o.) <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/34194/voros-eszter-phd-2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (2024. 11.27.)

¹⁹ Ranschburg Jenő (1996): A nő és a férfi, Nemzeti Tankönyvkiadó

is vizsgálta - úgy véli, hogy az erkölcsi gondolkodás a gyermekek életében fokozatosan fejlődik. Az elsődleges szakaszban, amelyet heteronóm erkölcsi fázisnak nevez (2-6 éves korig), a gyermekek erkölcsi döntéseit és viselkedését teljes mértékben a külső szabályok, tekintélyek és felnőttek határozzák meg. Ebben a szakaszban a gyerekek még nem rendelkeznek belső erkölcsi iránytűvel, hanem az erkölcsi szabályokat és elveket kívülről, a felnőttek vagy autoritások elvárásaiból tanulják. Nem kérdőjelezzik meg a szabályokat, hanem azt érzékelik, hogy azok „meg vannak adva”, és követniük kell őket, mert a felnőttek mondták. Az autonóm erkölcs fázisában (6-12 éves kor között) a gyerek elsajátítja az úgy nevezett szabályjátékot, vagyis a társadalmi együttélés szabályainak közös megegyezésén alapuló, betartandó, de közös megegyezéssel bármikor módosítható szabályrendszerét. Ahogy a gyerekek nőnek és egyre több tapasztalatot szereznek, elkezdik saját maguk értékelné és értelmezni a szabályokat. Ekkor már nem csupán a külső elvárások határozzák meg a viselkedést, hanem képesek arra, hogy belső erkölcsi szabályokat alkossanak, figyelembe véve a másik ember szempontjait is. Nagyjából 12 és 19 éves kora között a gyermek már elég érett, hogy megismerje a törvény mindkét oldalát, vagyis azt, hogy hogyan büntetik meg, azt, aki megszegi a jogszabályban foglalt rendelkezéseket.²⁰

3.2. A szülő neveléssel és gondozással kapcsolatos erkölcsi kötelessége

Ahogy arra fent rávilágítottunk a gyermek erkölcsi fejlődése a szülő nevelésének függvénye. A következőkben arra mutatunk rá, hogy ez az erkölcsi kötelesség jogi szempontból hogyan realizálódik. Érdekességgé megjegyezzük, hogy a magánjog a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése körében nem rögzíti annak erkölcsi kereteit. A következőkben hivatkozott döntés sem egy szülői felügyelet gyakorlásának rendezésére irányuló perben született, hanem egy büntetőeljárást követő kártérítési perben fogalmazta meg a Somogy Megyei Bíróság 2008. december 11. napján kelt ítéletével.

A Bírósági Döntések Tárában 2010.2364. számon rögzített másodfokú döntése kimondja, hogy a „szülőnek nevelési kötelezettsége körében a kiskorú gyermeknek át kell adnia az általános erkölcsi normákat, a kiskorú jellemét, értékrendjét és szokásait a társadalom által elfogadott erkölcsi kívánalmakkal összhangban kell alakítania. Az élet és az emberi méltóság feltétlen tisztelete az erkölcsi nevelés centrális eleme, a kiskorú gyermek szocializálásának, valamint érzelmi intelligenciája kialakulásának központi magja. A helyes erkölcsi és családi nevelés ezen

²⁰ Vörös Eszter Erzsébet: A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése Magyarországon és az egyes jogi kultúrákban (48.-49.o.)

legfontosabb szempontjai sérülnek akkor, ha a kiskorú gondviselője nem tesz meg mindent azért, hogy ezeket az értékeket a kiskorúnak átadja, és ezáltal elmulasztja a kiskorú gyermek érzelmi stabilitásának, lelki kiegyensúlyozottságának és mentális egészségének a legmegfelelőbb alakítását.

A szülő nevelési, gondozási és felügyeleti feladatai magukban hordozzák azt az erkölcsi kötelességet, hogy meghatározott erkölcsi elvek mentén nevelje gyermekét, ami egyben meghatározza a felelősséget a gyermeke által elkövetett tettekért is. A magyar polgári jogban általánosan elfogadott vélelem, hogy a gyermek koránál és érettségi szintjénél fogva nem rendelkezik olyan belátási képességgel, amely lehetővé tenné számára, hogy teljes mértékben felismerje tettei következményeit vagy azokat jogilag értékelje. Ez a vélelem védi a gyermeket azzal, hogy cselekedeteiért – különösen, ha azok jogellenesek vagy kárt okoznak – nem terheli ugyanaz a felelősség, mint egy vétőképes személyt. A gyermek vétőképtelenségét illető vélelem megdönthető, tehát ellenbizonyításnak helye van. A vétőképtelen által okozott kárért pedig a gondozója tartozik felelősséggel. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban Ptk.) 6:544 § (1) bekezdés alapján, akinek belátási képessége oly mértékben korlátozott, hogy a károkozással kapcsolatos magatartása következményeit nem képes felmérni, nem felel az általa okozott kárért. Ez a felelősség az anyagi helytállás mellett a szülői felügyeleti jogból fakadó nevelési és felügyeleti kötelezettséget is jelenti. A gyermek elsődlegesen nevelésre, felügyeletre szorul, így tőle nem várható el, hogy magatartásának következményeit, jogba ütközését előre lássa, tehát a nevelés feladata a szülőket terheli. A polgári jogi felelősségek körében a nevelési hiba és a nem megfelelő gondozás két különböző jogalapját képezi a kártérítési kötelezettségnek. Ezekből levonható a következtetés, hogy polgári jogi értelemben a szülő felelős a kiskorú gyermeke által elkövetett károkozásért.²¹

IV. A szülőbántalmazás kapcsolata a szülői felügyelet gyakorlásából eredő kötelezettségekkel

A szülők gyermekük irányában fennálló nevelési kötelezettsége nem csak erkölcsi természetű. A normatív környezet a gyermekek érdekében tekintettel közelíti meg a szülői felügyelet gyakorlásának kereteit a gondozás és nevelés kötelezettségének kiemelésével.

²¹ Herke-Fábos Barbara Katalin: A megelőző pártfogás a jogágak metszéspontjában (148-153.o.)

Magyarország Alaptörvénye a XVI. cikkben rendelkezik a gyermekek és szüleik alapvető jogairól. Kifejti, hogy a szülőknek kötelességük kiskorú gyermekükről gondoskodni. A gondoskodási kötelezettség a felnőttkorú gyermekeket is terheli rászoruló szülei irányában. A Ptk. Negyedik Könyve (továbbiakban *Családjogi Könyv*), ami a XII. címben fejt ki a szülői felügyelet tartalmát, illetve, azt, hogy a szülői felügyelet részjogosítványa a gyermek gondozása és nevelése. A Családjogi Könyv 4:152. § (1) bekezdése deklarálja, hogy „a szülők joga és kötelezettsége, hogy a gyermeket gondozzák, a gyermek megélhetéséhez és felnevelkedéséhez szükséges feltételeket biztosítsák.” Ebből fakad a gyermek tartásának kötelezettsége is, ugyanis a gyermek egészséges fejlődéshez elengedhetetlen megfelelő gondozás és nevelés. Emellett a Családjogi Könyv Rokontartás elnevezésű XIII. cím alatt a 4:196. § (2) bekezdésében kimondja, hogy a szülőnek tartási kötelezettsége áll fent a gyermekével szemben.

A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény (továbbiakban Csvt.) kifejti, hogy milyen fontos a gyerekeknek egy egészséges, biztonságos családban felnőni, és ezeket az állam milyen módon igyekszik támogatni, elősegíteni. Ez a törvény szintén rendelkezik a szülők, valamint a gyerekek jogairól és kötelezettségeiről is. A szülői kötelezettségnél elsősorban tisztázza, hogy a gyermek iránti felelősség mind az apát, mind az anyát érinti. A Csvt. 9.§ (2) bekezdése kimondja, hogy „a szülő köteles és jogosult arra, hogy kiskorú gyermekét családban gondozza, felelősen nevelje, és a gyermeke testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket, valamint az oktatásához és az egészségügyi ellátásához való hozzájárulását biztosítsa.” Majd további kötelezettségeket is felsorol konkrétan a törvény, azonban érdekes megemlíteni, hogy annak ellenére, hogy a címben jogok és kötelezettségek vannak, csak egy jogot sorol fel a törvény, miszerint: „a kiskorú gyermek szülője jogosult arra, hogy a gyermeke felelős nevelését segítő ellátásokról tájékoztatást, neveléséhez segítséget kapjon.” Ebben úgyszintén a gyermekek megfelelő, alapszintű nevelésére helyezik a hangsúlyt. A családban élő gyermek kötelezettségei és jogai magába foglalják, hogy a gyermeknek kötelessége szülőjével együttműködni, de nem konkretizálja a törvény, hogy ennek milyen módon, illetve formában kell megvalósulnia. Fontos kiemelni a Csvt. 13.§ (3) bekezdését, amely szerint „A kiskorú gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját testi, lelki és szellemi fejlődése érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el.” Tehát a Ptk. szülői felügyelet gyakorlására irányuló szabályaival és a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. (továbbiakban Gyvt.) elveivel összhangban a Csvt. is lefekteti, hogy a kiemelés csak a gyermek veszélyeztetése esetén és érdekében történhet meg.

Összességében elmondható, hogy a magyar szabályozás a szülői kötelezettségek szempontjából a gondozás és nevelés kötelezettségét állítja a középpontba. Egyértelműen megfogalmazható, hogy a gyermek érdekeinek szem előtt tartására tekintettel a jogalkotó a szülő kötelezettségei (és nem a jogosítványai) szempontjából rendezte elsősorban a szülői felügyelet gyakorlásának kereteit. A magánjog szabályai a kiskorút rászorultnak tekintik, esetükben nem alkalmazhatóak az érdemtelenység következményei. Kijelenthető, hogy a normatív környezet alapján tehát a szülő a gyermekének bántalmazó magatartása esetén is köteles a szülői felügyelet gyakorlásából fakadó kötelezettségeit teljesíteni.

V. A szülőbántalmazás kapcsolata a gyermekvédelemmel és a büntető igazságszolgáltatással

A szülőbántalmazás lehet családi konfliktus, de súlyosabb esetben elérheti a normasértés szintjét is. Míg a családi konfliktus a család magánügye, addig a bűnelkövető gyermek esetében már intézményes védelemre van szükség. A gyermekek esetében alacsonyabb a szankció mértéke, mint a felnőtteknél, amivel sok fiatal tisztában is van, így nem érzékelik olyan súlyosnak a tetteiket.²²

A bűnelkövető gyermek bűnmegelőzési szempontból (is) veszélyeztetett, ezért az érettségi fokára tekintettel szankcionálása helyett a reszocializációs nevelése kerül előtérbe. Ez elsősorban a család feladata. Ha a család a veszélyeztető körülményeket nem számolja fel és a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges ellátás a szülő beleegyezésével nem biztosítható, valamint ez a helyzet a gyermek fejlődését veszélyezteti, a gyámhatóság a Gyvt. 15. § (4) bekezdésében felsorolt intézkedések közül kiválasztja és elrendeli a veszélyeztetettség mértékéhez igazodó gyermekvédelmi hatósági intézkedést. Tekintettel arra, hogy a normasértő gyermekek esetén a cél a reszocializáció, nem pedig a büntetés, a Gyvt. 68/D. § (1) bekezdése alapján bűncselekmény vagy elzárással sújtható szabálysértés miatt indított védelembé vételi eljárás során vagy a már fennálló védelembé vétel mellett a gyámhatóság megkeresi a pártfogó felügyelői szolgálatot és a gyermekjóléti központot környezettanulmány és a gyermek veszélyeztetettségének bűnmegelőzési szempontú kockázatértékelésének elkészítése érdekében. A megelőző pártfogó által készített kockázatértékelés magas foka esetén kötelező, közepes foka esetén a gyámhatóság mérlegelési jogköre dönteni a megelőző pártfogás

²² <https://ligetmuhely.com/liget/bun-ontologiaja-szulogyilkossagrol/>

elrendeléséről. A megelőző pártfogás a családi erőforrások megerősítésére épít, hiszen nem emelik ki a gyermeket a családból. A helyes irányú nevelés elérésében a jogalkotó kiemelt szerepet szánt a megelőző pártfogó bűnmegelőzési tapasztalataira épülő szociális munkának. Az ő munkája az elrendelt magatartási szabályok végrehajtására és ellenőrzésére irányul.²³

Ha a bűnelkövető gyermek büntethető, vele szemben büntetőeljárás is indul.²⁴ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban Btk.) 16. §-a szerint „nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés, az erős felindulásban elkövetett emberölés, az életveszélyt vagy halált okozó testi sértés, a hivatalos személy elleni erőszak, a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak, a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak, a terrorcselekmény, a rablás és a kifosztás (súlyosabban minősülő esetei) elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással”. Vagyis a jogalkotó a tizenkettedik életévét betöltött személy büntethetőségének feltételül a belátási képességet szabja. *A gyermekkorú bűnelkövető tehát nem büntethető, mert a büntethetőség objektív (életkor) és szubjektív (belátási képesség) feltétele hiányzik.* Az elkövetett cselekmény vonatkozásában csak a tényállásszerűség állapítható meg, nem a bűncselekmény. A Btk. 105. § (1) bekezdése a fiatalkorút a következőképpen határozza meg: „az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.” Tehát a *fiatalkorút* felelősségre lehet vonni, hiszen a *büntethetőség objektív (életkor) és szubjektív (beszámítási képesség) feltételei fennállnak az anyagi jogi szabályok szerint.*²⁵

VI. Fogalmi kérdések

Ahogy az korábban megállapítottuk, *amennyiben a szülőbántalmazás kilép a család magánszférájából és már nemcsak a jóerkölcshöz, hanem a büntető anyagi jogi szabályokba is ütközik, a szülőbántalmazó gyermek felelősséggel tartozik magatartása miatt.* A kutatás központi kérdése, hogy nevesített tényállást nem találunk a Btk.-ban a szülőbántalmazás esetére. Ennek jogpolitikai oka feltehetően összetett: a reszocializációs nevelés elsődlegessége a büntetés helyett, a bántalmazás mögött meghúzódó eltérő okok, a bántalmazó magatartás

²³DOKTORI ÉRTEKEZÉS Dr. Herke-Fábos Barbara Katalin, <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/herke-fabos-barbara-katalin/herke-fabos-barbara-katalin-muhelyvita-ertekezes.pdf>, (61.-63.o.)

²⁴ Erről részletesen ld.: Herke-Fábos Barbara Katalin: A család szerepe a bűnelkövető gyermek nevelésében. In: Csítei Béla–Dúl János (szerk.): OPUSCULA CIVILIA PÁLYAKEZDŐ CIVILISTÁK II: SZIMPÓZIUMA: A családok és a családpolitika szinergiái a jogban. 2022/6. 42. (28.-44.o.)

²⁵ Herke-Fábos *i.m.* 2022/6. 42.o.

különböző formái. A bevezetőben ismertetett fogalomhasználat alapján *a jogirodalom a szülőbántalmazást a családon belüli erőszak egyik formájának tekinti.*

6.1. Családon belüli erőszak

Vizsgálódásom tárgya miatt elengedhetetlen, hogy ismertessem a családon belüli erőszak fogalmát, amely magában foglalja a szülők elleni erőszakot is. A családon belüli erőszak általános értelemben a közeli hozzátartozók közötti erőszakos cselekedeteket jelenti, ideértve a fizikai, érzelmi, pszichológiai és gazdasági bántalmazást. A szülők elleni erőszak ennek egy különösen súlyos, de ritkán tárgyalt formája, amely a hagyományos családi hierarchia felbomlását jelzi, és olyan szégyenérzet vagy tagadás társul hozzá, ami gyakran ellehetetleníti a probléma felismerését és kezelését.

A jogirodalomban többféle megközelítés is létezik a családon belüli erőszak fogalmára, de a magatartás kriminalizálása során a jogalkotó nem ezt a kifejezést vette alapul. Alföldi Ágnes Dóra megfogalmazásában „a családon belüli erőszak fogalma általában a családtagok vagy az intim partnerek közötti, tipikusan – de nem kizárólag – otthon megvalósuló erőszakcselekmény megjelölésére szolgál, a különböző meghatározások azonban az idetartozónak ítélt jelenségek körét szűkebben vagy tágabban értelmezik.” Szűkebb értelemben véleménye szerint a partnerkapcsolatokban megjelenő bántalmazások kapcsolódnak a családon belüli erőszakhoz. A szerző használ egy szűkebb értelmezést is, amely szerint a családon belüli erőszaknak „csak” a nőkkel szemben elkövetett bántalmazások számítanak. A középutas fogalom meghatározás szerint „a gyermekbántalmazás, a nők elleni erőszak és a család fogalmába beletartozó összes családi viszony keretén belül elkövetett erőszakos magatartások tartoznak ide. A család tagjai részéről egymás sérelmére megvalósuló valamennyi bántalmazás a családon belüli erőszak fogalmi körébe tartozik” A szakirodalom az erőszak és a bántalmazás fogalmakat szinonimaként használja. Azonban az erőszak itt nemcsak a büntetőjogi értelmet jelenti, hanem annál tágabb kört foglal magába. Ezért nem csak azok a jogsértések tartoznak a családon belüli erőszak körébe, amelyeknek tényállási eleme az erőszak.²⁶

Az Országos Kriminológiai Intézet meghatározása szerint a családon belüli erőszak az „együtt élő és egymással fizikai, érzelmi, anyagi, jogi függésben lévő személyek között megvalósuló

²⁶ i.m.: Alföldi Ágnes Dóra: A családon belüli erőszak és a magyar büntetőjog (JURA, 2011/2., 150-155. o.)

erőszak, bántalmazás, visszaélés, amely magában foglalja a fizikai, szexuális, érzelmi bántalmazás vagy elhanyagolás valamennyi formáját.”²⁷

A társadalmilag elfogadott feltételek egyike, hogy a bántalmazott és a bántalmazó mindig ismerik egymást, leggyakrabban a családi vagy intim viszony köti-kötötte össze őket. Másik feltétel az erőszakos magatartás - vagy annak előkészülete vagy kísérlete - a bántalmazó részéről. Abban azonban eltérnek a vélemények, hogy egyszeri vagy több bántalmazás után beszélhetünk-e családon belüli erőszakról. A bántalmazás nem csak fizikai, de lelki, szexuális, gazdasági/társadalmi visszaélésként vagy elhanyagolás formájában is megtörténhet.²⁸ *A szülőbántalmazás- a fent említett fogalom meghatározásából -egyértelműen a családon belüli erőszak körébe tartozik, ugyanis az ilyen fajta bántalmazás rokoni kapcsolatban történik meg, általában egy háztartásban élők között.*

6.2. Kapcsolati erőszak és hozzátartozók közötti erőszak

A vizsgált kérdéskör kapcsán szükségesnek tartom elhatárolni a családon belüli erőszakot és a kapcsolati erőszakot. A családon belüli erőszak egy tágabb fogalom, abba többféle elkövetési magatartás is bele tartozik. *A jogalkotó a vizsgált jelenséget kapcsolati erőszak elnevezéssel kriminalizálta a Btk. 212/A. §-a alatt.* A 212/A. § (1) bekezdés a) és b) pontja is szubszidiárius, vétség, és magánindítványra büntetendő. Itt a büntetőjogi védelem már a lelki, szóbeli bántalmazásokat is megilleti, annyiban amennyiben az (1) bekezdés nem fajul tettlegességgé. Azonban, ha testi sértés megvalósul akkor a Btk. 212/A. § (2) bekezdése alkalmazható, ami már nem vétség, és nem magánindítványra büntetendő. ²⁹

A kapcsolati erőszak normatív szabályozásával annyi változott, hogy a jogalkotó elsőként, önálló tényállásban rögzítette a családtagok fokozott védelmét, amellyel *a jogalkotó szándéka az volt, hogy már nemcsak a tettlegesség, hanem a szóbeli bántalmazás (emberi méltóság sérelme) és a gazdasági ellehetetlenítés (anyagi javak elvonása) is büntetendő cselekmény legyen.*³⁰ A Kúria a BH 2020.7.195 döntésében leszögezte, hogy „A kapcsolati erőszak bűncselekménye tényállásában szereplő "rendszeresen" törvényi feltétel nemcsak sokszámú és

²⁷ VIRÁG György: Családon belüli erőszakról. Belügyi Szemle, 2005/9. (3-22. o)

²⁸ <https://bunmegelozes.eu/pdf/dok2> Utolsó letöltés: 2024.10.16.

²⁹ GARAI Renáta: A kapcsolati erőszak bűncselekmény tényállásának 10. születésnapjára Összegző gondolatok a joggyakorlat tükrében (1745-1746.o.)

³⁰ *i.m.*: ügyészégi szemle 2022/01

időben elhúzódó magatartásokat jelent, az eset körülményeitől függően akár két alkalommal történő elkövetés esetén is megállapítható.”³¹

A kapcsolati erőszak fogalmától el kell határolnunk a hozzátartozók közötti erőszak fogalmát. A hozzátartozók közötti erőszak és a kapcsolati erőszak közti fő különbség, hogy az előbbit az áldozatsegítés rendszerében használják, míg az utóbbi a büntető tényállás megnevezése. A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény meghatározza, hogy mi minősül hozzátartozók közötti erőszaknak. Ez a fajta bántalmazás lelki és testi bántalmazásra egyaránt vonatkozik. Ez a törvény deklarálja azt is, hogy ki minősül hozzátartozónak, így: „hozzátartozónak kell tekinteni a Ptk. 685. § b) pontjában meghatározott közeli hozzátartozókat és hozzátartozókat, a volt házastársat, a volt bejegyzett élettársat, a gondnokot, a gondnokoltat, a gyámot, a gyámoltat.” 2009 óta tehát külön törvény rendelkezik arról, hogy a hozzátartozók közötti erőszak esetén alkalmazható a távoltartás intézménye (ideiglenes megelőző távoltartás, megelőző távoltartás). A gyermek a Ptk. szerint nem hozzátartozó. A szülő-gyermek kapcsolat a rokonság dogmatikája alapján értelmezhető. Rokonság egyaránt létrejöhet leszármazással vagy örökbefogadással. Mindezek alapján *a hozzátartozók közötti erőszak fogalmi körében a szülőbántalmazást nem tudjuk értelmezni.*

VII. A szülőbántalmazás elméleti megközelítései

7.1. Bandura szociális tanuláselmélete és a reciprok determinizmus

Albert Bandura Szociális tanuláselmélet című művében a szociális összefüggésben kialakuló, illetve módosuló viselkedést vizsgálja. Bandura elismeri, hogy számos viselkedés a közvetlen megerősítés hatására alakul ki, de ugyanakkor hangsúlyozza, hogy csaknem minden viselkedési forma megtanulható közvetlen megerősítés hiányában is, mégpedig megfigyeléses tanulás révén, amely feltételezi, hogy a személy előrevetíti és felbecsüli a másoknál már megfigyelt, de közvetlenül meg nem tapasztalt következményeket. Ezáltal a személy szabályozni és irányítani képes a saját viselkedését.³²

A szociális tanuláselmélet alapján, véleményem szerint a szülőbántalmazás kialakulása nagymértékben függ a gyermek által megfigyelt mintáktól és azok megerősítésétől. Az erőszakot megjelenítő családi és szociális környezet jelentősen növeli az esélyét annak, hogy a gyermek agresszív viselkedést tanul meg és alkalmaz. Az erőszakos minták megszakítása és a

³¹ <https://jogkodex.hu/doc/5180374>

³² Albert Bandura: Social Learning Theory, Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, 1977

proszociális modellek bemutatása kulcsfontosságú a bántalmazás megelőzésében. Az erőszakos modellek jelenléte megfigyelhető, ha a gyermek olyan környezetben nő fel, ahol a szülők gyakran alkalmaznak agressziót (fizikai vagy verbális), ilyenkor nagyobb eséllyel tanulja meg a gyermek az erőszakos konfliktuskezelést. Emiatt a diszfunkcionális családi kapcsolatokban, ahol az erőszak vagy a dominanciaharc a norma, a gyermek internalizálhatja ezeket a mintákat. Ha a gyermek megfigyeli, hogy az egyik szülő „győztesként” kerül ki egy erőszakos helyzetből, az agressziót hatékony eszköznek tekintheti. Amennyiben pedig a gyermek agresszív viselkedése következmények nélkül marad (pl. a szülő „enged neki”, azért hogy elkerülje a további konfliktust), az a viselkedés megerősítésének számít. Ezzel szemben a következetes büntetés vagy alternatív konfliktuskezelési stratégiák alkalmazása csökkentheti az erőszakos viselkedés ismétlődését.

A gyermekek nemcsak családjukból, hanem más szociális közegekből (pl. barátok, média, iskolai közeg) is viselkedési mintákat sajátítanak el. Az erőszak tanult viselkedésként kognitív torzításokat hozhat létre a gyermekben, például azt a hitet, hogy az agresszió jogos eszköz a problémák megoldására.

Fontosnak tartom megemlíteni, a reciprok determinizmus elvét is, amely szintén Albert Bandurához köthető és amely szerint a viselkedés, a személyiség (beleértve a kognitív és érzelmi tényezőket) és a környezet kölcsönösen meghatározzák egymást. Ez az elmélet azt sugallja, hogy egyik sem létezik a másik kettőtől függetlenül, és mindhárom állandó kölcsönhatásban van. Ez az interakciós modell különösen fontos a szülőbántalmazás kriminológiai vizsgálatában, mivel segíthet megérteni, hogyan alakul ki és erősödik meg ez a viselkedés.

A reciprok determinizmus elmélete alapján a szülőbántalmazás esetében a gyermek viselkedését nem lehet önmagában értelmezni, mivel az a családi környezet és a szülői magatartás kölcsönhatásaiból is fakad, így a felelősség kérdése komplexebb megközelítést igényel. Például amennyiben a szülő stresszes élethelyzetben van (pl. anyagi nehézségek, munkanélküliség), és emiatt kevés figyelmet fordít a gyermek érzelmi szükségleteire. (környezet), a gyermek ezt elutasításként vagy elhanyagolásként éli meg, ami frusztrációt és haragot vált ki. (személyiség) A gyermek agresszívan kezd viselkedni a szülővel szemben, például kiabál vagy akár fizikai erőszakot alkalmaz. (viselkedés) Ennek az összefüggésnek a visszahatása az lesz, hogy a szülő visszahúzódóbbá válik vagy megpróbálja elkerülni a konfliktust, ezzel megerősítve a gyermek agresszióját. A gyermek tovább erősíti azt a hiedelmét, hogy az erőszak hatékony módja az igényei kielégítésének.

A viselkedés, személyiség és környezet folyamatos kölcsönhatása révén az agresszió fenntarthatóvá válhat, ha nincs megfelelő beavatkozás. Ezért a probléma kezeléséhez átfogó megközelítés szükséges, amely figyelembe veszi a rendszer minden elemét és azok kölcsönhatásait.³³

7.2. Hirschi társadalmi kontroll elmélete

Travis Hirschi társadalmi kontroll elméletének kiindulópontja az, hogy minden ember hajlamos lehet deviáns viselkedésre, de azok, akik erősebb társadalmi kötődésekkel rendelkeznek, kevésbé valószínű, hogy bűnelkövetővé válnak.³⁴

A társadalmi kontroll elmélete azokra a technikákra és stratégiákra összpontosít, amelyek az emberi magatartást szabályozzák, megteremtik a konformitást vagy motiválják a társadalmi szabályok betartását. Legfontosabb befolyásoló tényezők: család és az iskola, a vallásos hit, az erkölcsi értékek, a barátok, a politikai meggyőződés. Az egyén minél gyakrabban vesz részt konvencionális tevékenységekben, minél inkább elkötelezett a konvencionális értékek iránt, minél erősebben kötődik a családnak, szeretteihez, annál kisebb a valószínűsége annak, hogy bűnelkövetővé válik. Hirschi négy olyan társadalmi köteleket határozott meg, amely elősegíti a szocializációt és a konformitást, ezek a kötődés, az elkötelezettség, a részvétel és a hit. Minél erősebb a kötelek ezekhez az értékekhez, annál kevésbé valószínű a bűnelkövetés. Hipotézise szerint bármely kötelek gyengesége összefüggést mutat a bűnelkövetéssel

A kötődésnek három formáját különböztetjük meg: a szülőkhöz, iskolához (tanárhoz), kortársakhoz való kötődés. Legerősebb hatása a szülőknél van: az a fiatal, aki legalább az egyik szülőhöz szorosan kötődik érzelmileg, az kevésbé válik bűnelkövetővé, mert tudja, hogy a szülővel való kapcsolatára ez rossz hatással lenne. A szülővel való kötelek erőssége függ attól az időmennyiségtől, amelyet a szülő és a gyerek együtt tölt, különösen akkor, amikor a gyermeket valami a devianciára csábítja. Függ továbbá a szülő és gyermek közötti kommunikáció intimitásától, és a szülő és gyermek közötti érzelmi azonosulástól.

Az elkötelezettség a konvencionális cselekvésmódok, tevékenységek iránti elkötelezettséget jelenti (család, tanulás, munka). Olyan cselekvésmódokról és társadalmi részvételről van szó, amelyek az egyént a társadalom erkölcsi és etikai kódexéhez kötik. Ilyenek például a hivatással, tanulással kapcsolatos törekvések. Minél erősebbek a törekvések és az igények, annál kevésbé valószínű, hogy a bűnelkövetés felé sodródna a fiatal. De ez nem morális elkötelezettséget

³³ Albert Bandura: Social Learning Theory, Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, 1977. 247 o.

³⁴https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781351529723_A30635299/preview9781351529723_A30635299.pdf

jelent, hanem racionális alapon való elkötelezettséget: ha nagy a konvencionális értékekbe befektetett energia, kár lenne ezt elpazarolni és kockáztatni az egész addigi elvesztését azzal, hogy bűnelkövető útra tér. Tehát a konvencionális értékek vállalása és az ennek megfelelő cselekvés visszatart a bűnelkövetéstől.

A részvétel vagy bevonódás elve szerint azok, akik a konvencionális értékekkel összhangban álló tevékenységekben vesznek részt, kevesebb időt és energiát fordítanak deviáns viselkedésre. Például, ha egy iskola a tanórákon túl változatos szabadidős programokat és elfoglaltságokat kínál a diákok számára, az hozzájárulhat a pozitív irányú elfoglaltságukhoz és a deviancia megelőzéséhez.

A negyedik kötelék a hit, amely a társadalom értékrendjének elfogadását jelenti (nem vallásos hit), tehát hit abban, hogy a konformitás (az uralkodó társadalmi normák követése) helyes. A társadalom értékrendje magában foglalja a törvények és a törvényeket érvényre juttató emberek és intézmények tiszteletét (pl. az iskola tisztelete). Hirschi szerint, ha a fiatalok ezeket nem tartják méltányosnak, jónak a törvényeket, nő az esélye a bűnelkövetésnek.

Hirschi a családtagokhoz való kötődésnek és az iskolai tevékenységekben való részvételnek tulajdonítja a legnagyobb jelentőséget. A szülőbántalmazás Hirschi elméletének tükrében tehát több tényezőhöz köthető. Gyenge kötődés esetén, a gyermek nem alakít ki érzelmi szoros kötődést a szüleivel, így kevésbé valószínű, hogy szeretetteljesen viszonyul hozzájuk. Az elhidegült vagy erőszakos családi környezet pedig, mint tudjuk meggyengíti a kötődéseket. Alacsony elkötelezettségről akkor beszélhetünk, ha gyermek nem érzi, hogy „veszíténivalója” lenne a viselkedése miatt, ez esetben is nagyobb eséllyel válik bántalmazóvá. Gyenge bevonódásnak nevezzük, amikor a strukturált tevékenységek hiánya több időt és energiát hagy a deviáns viselkedésre. A normák és hitek gyengesége esetében a gyermek nem fogadja el az uralkodó társadalmi normákat (például a szülők tiszteletét), így nagyobb eséllyel alkalmaz erőszakot velük szemben. Ez a hitgyengülés gyakran társadalmi körülmények vagy rossz szülői példa következménye.

Hirschi társadalmi kontroll elmélete alapján véleményem szerint a szülőbántalmazás elkerülésének egyik kulcsa az erős társadalmi kötelékek kialakítása. Ha a szülők és a gyermekek közötti érzelmi kötődés, elkötelezettség, bevonódás és normakövetés megerősödik, az jelentősen csökkenti az erőszak kialakulásának esélyét.³⁵

³⁵https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781351529723_A30635299/preview9781351529723_A30635299.pdf

7.3. Bronfenbrenner szociális ökológiai modellje

Ezen modellel bemutatásával arra kívánok rávilágítani, hogy a szülőbántalmazás nemcsak a családon belüli interakciókból, hanem a tágabb társadalmi és kulturális környezetből is fakadhat.

A modell azt vizsgálja, hogyan hat a környezet az egyén fejlődésére. Az elmélet szerint az emberi viselkedést nem csupán az egyéni tényezők határozzák meg, hanem az őt körülvevő környezeti rétegek is. Ezek a rétegek különböző szinteken működnek, és kölcsönösen hatnak egymásra.³⁶

Az első szint a mikrorendszer, amely a legközelebbi környezetet jelenti. (például a család, barátok, iskolai közösség.) A szülőbántalmazás szempontjából ez az a szint, ahol a gyermek közvetlenül kapcsolatba lép a szülővel, és ahol a legszorosabb interakciók zajlanak.

A második szint a mezorendszer, amely a mikrorendszerek közötti kapcsolatok, például az iskola és a család közötti együttműködés. Ha ezek az interakciók gyengék vagy konfliktusosok, az hatással lehet a gyermek viselkedésére.

Az exorendszer azok a rendszerek, amelyek nem közvetlenül érintik az egyént, de befolyásolják a mikrorendszert. Például a szülő munkahelyi stressze vagy anyagi problémái, amelyek feszültséget keltenek a családi környezetben.

A makrorendszer a társadalmi normák, kultúra, gazdasági helyzet és jogi környezet. A szülőbántalmazást befolyásolhatja a társadalmi normákban meglévő erőszak elfogadottsága vagy a családi szerepek rendszere.

Az utolsó szint a kronoszisztéma, amely a az időbeli változások és életeseményeket foglalja magába, mint például a válás, a költözés vagy a gazdasági válság. Ezek az események stresszt okozhatnak, amely növeli az agresszív viselkedés kockázatát. A szülőbántalmazás kialakulása több szinten is magyarázható, és a családi kapcsolatoktól a társadalmi tényezőkig számos hatás közre játszhat.

A mikroszintű hatásokat a szülő-gyermek kapcsolatot konfliktusok, érzelmi elhanyagolás vagy a szülői gondoskodás hiánya jellemzi, az növelheti a gyermek agresszív viselkedésének kockázatát. Az ilyen családi dinamikák az érzelmi bizonytalanság és frusztráció forrásai lehetnek, amelyek gyakran a gyermek impulzív vagy erőszakos reakcióiban nyilvánulnak meg. Az exorendszer és makrorendszer hatásai a szülők munkanélkülisége, anyagi nehézségei, vagy a társadalomban elterjedt erőszakos normák és minták közvetett módon befolyásolhatják a

³⁶ BRONFENBRENNER, Urie: Die Ökologie der menschlichen Entwicklung, Frankfurt/M., 1981

család működését. Ezek a tényezők fokozhatják a stresszt, alááshatják a szülői szerepet, és kedvezőtlen hatással lehetnek a gyermek szocializációjára és viselkedésére.³⁷

7.4. Devianciaelméletek

A szakirodalomban ismert devianciaelméletek közül kettő elméletet ismertetek, amelyeket a szülőbántalmazás kapcsán a legrelevánsabbnak vélek.

Robert K. Merton anómiaelmélete a társadalmi struktúrák és az egyéni cselekvések közötti konfliktust vizsgálja. Az elmélet szerint a deviancia abból fakad, hogy egy társadalom normái és értékei (pl. jólét) mindenki számára közvetítve vannak, azonban nem mindenki fér hozzá egyenlő mértékben a társadalom által biztosított eszközökhöz (pl. tanulás, munka). Ez az egyensúlytalanság vezethet az anómia, azaz normazavar állapotához, amely a deviáns viselkedés alapja lehet. Az anómia olyan társadalmi állapot, amelyben az egyén számára a normák elvesztik szabályozó erejüket. Ez akkor következik be, amikor a társadalmi célok és az azok elérésére rendelkezésre álló eszközök közötti egyensúly felborul. Deviáns viselkedés az, amikor az egyén alternatív módon próbálja elérni a célokat vagy reagál a kudarcra, mert nem képes a normák szerint cselekedni.

A szülő-gyermek kapcsolatban megjelenő deviáns viselkedés, így a szülőbántalmazás is, az egyén (a gyermek) társadalmi és családi környezetéből fakadó feszültségek és normazavarok eredményeként is értelmezhető. Merton szerint a deviancia, például a gyermekek agressziója, akkor alakul ki, ha az egyén nem tudja a társadalmilag elfogadott célokat (pl.: figyelem, biztonság, szeretet) elérni a társadalom által normaként elfogadott eszközökkel (pl.: párbeszéd, érzelmi kapcsolódás). Ha a család nem tudja biztosítani a stabil érzelmi és anyagi hátteret, a gyermek úgy érezheti, hogy ezek a célok elérhetetlenek. A szülők közötti konfliktusok, erőszak vagy elhanyagolás tovább fokozhatják a gyermek agresszióját. Az anyagi problémák esetén a szülők stressz alatt lehetnek, ami csökkentheti a gyermekkel való törődést. A gyermek esetleg úgy érzi, hogy a társadalmi siker elérhetetlen a család helyzete miatt, és frusztrációját agresszív viselkedés formájában fejezi ki.

A fentiek alapján a gyermek agresszív viselkedése, így a szülőbántalmazás is "innovatív" devianciának tekinthető, hiszen a gyermek alternatív (erőszakos) eszközt választ a figyelem, hatalom vagy kontroll megszerzésére, nem tudja a hagyományos normák szerint megoldani a

³⁷ BRONFENBRENNER, Urie: Die Ökologie der menschlichen Entwicklung, Frankfurt/M., 1981

problémát, ezért illegitim eszközökhöz (pl. szülőbántalmazás) folyamodik, hogy elérje céljait, például a figyelmet, kontrollt vagy érzelmi visszacsatolást.³⁸

Edwin Sutherland differenciális asszociáció elmélete értelmében a deviáns viselkedés nem öröklött, hanem tanult folyamat, amely az egyén közvetlen társas kapcsolataiból származik. Ha valaki olyan személyekkel áll szoros kapcsolatban, akik eltérő, deviáns normákat és értékeket követnek, akkor fennáll az esélye, hogy maga is ezekhez az értékekhez fog alkalmazkodni. A tanulási folyamat során az egyén elsajátítja a deviáns viselkedés technikáit, valamint a hozzájuk kapcsolódó igazoló vagy semlegesítő hiedelmeket is. Fentiek alapján a szülőbántalmazás is felfogható egyfajta tanult viselkedésmódként, amely szoros társas kapcsolatokon keresztül alakul ki. Ha a gyermek azt tapasztalja, hogy a családban az erőszak elfogadott konfliktuskezelési eszköz (pl. a szülők egymás közötti fizikai vagy verbális agressziója), akkor nagyobb eséllyel fog ő maga is agresszíven viselkedni, akár a szüleivel szemben is.

Az erőszakot igazoló hiedelmek, például "az agresszió az egyetlen módja annak, hogy érvényesüljek", szintén tanulhatók. A család diszfunkcionális működése (pl. érzelmi elhanyagolás, rossz kommunikáció, állandó konfliktusok) olyan környezetet teremt, amelyben a gyermek könnyen elsajátíthatja a deviáns viselkedést.

A gyermek baráti köre is hatással lehet a szülőbántalmazás kialakulására. Ha olyan csoportban mozog, ahol az autoritás (pl. a szülők vagy tanárok) elleni lázadás normává válik, az megerősítheti az ilyen viselkedést.³⁹

VIII. A gyermekek által elkövetett szülőbántalmazás pszichológiai háttere és okai

A továbbiakban a szülők ellen elkövetett bántalmazások pszichológiai hátterét és okait elemzem tekintettel arra, hogy sok esetben ezen tényezők állnak a gyermekek viselkedésének hátterében. Céloom, hogy feltárjam azokat a belső és külső hatásokat, amelyek befolyásolják a gyermekek viselkedését, és megértsem, hogyan alakulnak ki az erőszakos megnyilvánulások. Ez lehetőséget ad a problémák gyökereinek feltárására és a megfelelő beavatkozási pontok azonosítására.

A bántalmazóvá válás személyiségjegyei főleg a családi neveltetésből fakadnak. Gádoros Júlia *A „bántalmazott” szülő* című tanulmányában kifejti, hogy a szülő bántalmazásának szindrómájában az individuális, a familiáris és a szociális patológia sajátos együttállása jelenik

³⁸ Robert K. Merton: Társadalomelmélet és társadalmi struktúra, Budapest, 1980.

³⁹ Sutherland Edwin H.: Principles Of Criminology. 1947. negyedik kiadás elérhető: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.34192/page/n3/mode/2up>

meg. A szülőbántalmazásnak mindig a gyermek pszichés állapotához van köze, például korábbi szexuális bántalmazás, vagy akár az elhanyagoltság is lehet az oka.⁴⁰

A szerző álláspontja szerint az elkövetőkre általában igaz, hogy érzelmileg színtelenek, agresszivitásra hajlamos személyiségek, indulatiak robbanékonyak. Ezen túlmenően hideg az érzelmi viszonyulásuk, bennük a morális értékek kis része lelhető csak fel, és empátiában is nagy hiányt szenvednek.⁴¹ Sérelmeiket rejtegetik, majd ezek egyszer kitörő reakciókban törnek a felszínre. A bántalmazás végrehajtási módját is a hosszú időn keresztül visszatartott eltűrt indulatok (düh, sértettség, gyűlölet, félelem) magyarázzák.

Napjainkban megfigyelhető a szülőbántalmazások számának növekvő tendenciája, ami részben a válások emelkedő számának köszönhető Gádoros szerint. A válások egyik oka a párkapcsolati bántalmazás, amelyben jellemzően az erőszakos apa és a bántalmazott anya van jelen. Ez a viszony mintaként jelenik meg a gyermek számára, ami idővel az ő kommunikációjában, viselkedésében is megmutatkozik, majd elveszik a tisztelet és az engedelmesség a szülő irányába.⁴² A válások okozta szülőbántalmazások növekedését az is bizonyítja, hogy nagyobb számban a fiúgyermekek követnek el bántalmazást az anyjukkal szemben, tehát a „természetes” erőviszonyok is felborulnak a családokban. A válások okának egy része a kapcsolat bántalmazó voltában keresendő, vagyis a gyermek számára „mintaként” szolgál a bántalmazó szülő, többnyire az apa viselkedése. Ilyenkor „paternalista családi erőszakról” beszélhetünk, ami azt jelenti, hogy az apa a gyermekkel együtt bántalmazza vagy az anyát, vagy a család többi női tagját.⁴³

A szülőbántalmazásoknak legtipikusabb esetei a gyakorlatban a következők: a pszichés betegséggel rendelkező gyermek fordul a szülője ellen, a szülő általi korábbi megaláztatások megtorlásának eredménye a szülőbántalmazás, valamint az az eset, amikor a nagykorú gyermek elhanyagolja a magatehetetlen, segítségre szoruló szülőt, aminek következtében a szülő életét veszti. Ezt a felsorolást az empirikus kutatásom tapasztalatai alátámasztották, azonban más esetköröket is feltártam, amelyeket majd a „Gyakorlati kutatások” című fejezetben részletezek.

⁴⁰ Gádoros *i.m.* 1990.08. (209.o.)

⁴¹https://www.evamagazin.hu/csaladom/a-gyereklelek-sotet-oldala-avagy-miert-lesz-bantalmazoz#google_vignette, Utolsó letöltés: 2024.07.15.

⁴² Solt Ágnes: a szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai háttere, https://okri.hu/images/stories/KT/KT59_2022/010_Solt_164-180.pdf, (175.o.)

⁴³DR. VISONTAI-SZABÓ KATALIN: A családon belüli erőszak pszichológiai és jogi vonatkozásai (8.o.)

8.1. A bántalmazó gyermek jellemzői

Feltehetjük a kérdést, hogy milyen jellemzői vannak a bántalmazó gyerekeknek? Általánosan megállapítható, hogy nagyobb arányban bántalmazzák szüleiket azok a gyermekek, akik kiskorukban fizikai fenyegetést éltek át. Szintén megfigyelhető, hogy a fiúgyermekek később nagyobb eséllyel bántják anyjukat, ha párkapcsolati erőszaknak (apa-anya) voltak szemtanúi fiatalkorukban. A legtöbb bántalmazás az „egyke” gyermekeknél fordul elő, vagy az alacsony számú testvéreknél a legfiatalabbra jellemző.⁴⁴ Az „erőszak spirál” elmélet⁴⁵ szerint, akik erőszakban nőttek fel, szintén erőszakosak lesznek, mert ezt, – mint a probléma megoldását – tartják helyesnek.

Gádos Júlia korábban már hivatkozott tanulmányából kiolvasható, hogy a bántalmazások többsége serdülőkorban történik, azon belül is a serdülő fiúk csoportja követi el a legtöbb bántalmazást. Ezek a gyermekek általában magas intellektualitással rendelkeznek, valamint a többi gyereknél visszafogottabbak. Összefüggés lehet továbbá a szülőbántalmazás és a gyermekek mentális állapota között is (pl.: skizofrénia) Ugyanilyen kapcsolat mutatkozik a gyermekek alkohol, kábítószer fogyasztása kapcsán is.

Kijelenthető tehát, hogy a bántalmazóvá váló gyerekek nem csak a családi nevelés miatt válnak erőszakossá, ugyanannyi eséllyel lehet ennek oka az alkohol, kábítószer vagy a mentális probléma.

Összességében megállapítható, hogy egy összetett problémáról beszélünk. A bántalmazás sok esetben a gyermek interszekcionális háttéréből fakad. Sok bántalmazó gyermek tisztában van azzal, hogy „a törvény az ő oldalán áll” gyakran ismerik a jogukat, tudják, hogy a szülők kiszolgáltatott helyzetben vannak. Sokszor az is „bátorítja” a gyerekeket, hogy a szülők nem lépnek fel a bántalmazás ellen, ugyanis vagy szégyellik vagy nagy többségben „normális” magatartásnak tartják.

8.2. A bántalmazás típusai

A szülőbántalmazás jelenségének feltárásához szükséges, hogy a bántalmazásról általában véve is beszéljünk. A bántalmazásnak három fő típusát különböztethetjük meg: lelki, testi és

⁴⁴ Gádos J. *i.m.*, 1990.08. (198.o.)

⁴⁵ *i.m.*: Solt Ágnes 2021 (174.o.)

szexuális. Ezek mellett nem elhanyagolható gazdasági/anyagi bántalmazás sem. Mindegyik eset megjelenhet a szülő bántalmazásként is.

A lelki bántalmazás magába foglalja a *szóbeli/verbális erőszakot* is. Ide tartozik a másik fél ignorálása, fenyegetése, vagy a büntudat keltése. Ez egy kifejezésmódja a megaláztatásnak, amikor a gyerek nem tiszteli, vagy nem akarja tisztelni szüleit azonban nem képes vagy nem akar testi bántalmazást alkalmazni, így a szülei önbecsülését próbálja tönkre tenni, ezzel is azt mutatva, hogy ő „feljebb” áll a szülőjénél. Steigervald Krisztna generációs szakértő szerint a Z generáció már nem hisz a hierarchikus kapcsolatokban, se családi, se munkahelyi szinten, így a szülők/nagyszülőkkel szemben már nem mutatnak olyan tiszteletet, mint a régebbi generációk. Emiatt *a lelki bántalmazás egyre elterjedtebb a szülőbántalmazások körében*. Ez a fajta bántalmazás a mozgás és cselekvési szabadság korlátozásáig terjedhet. Mintául szolgálhat a gyermek számára, ha szülei verbálisan bántalmazó kapcsolatát nézi végig, például, ha szülei mindig veszekednek, kiabálnak egymással. Ebben az esetben a gyermek is hajlamos lesz később ugyanezt a „kommunikációs” mintát átvenni szüleitől, mert ezt tekinti a problémák megoldásának, így ő is verbális bántalmazóvá válik.

Fizikai, vagy testi bántalmazásnak számít a leköpéstől kezdve a halálos sérülések okozásáig minden, ami testi kontaktust von maga után. Ebbe a kategóriába tartozik még az elhanyagolás és az emberi szükségletek megvonása is. Azonban fontos kijelenteni, hogy a testi bántalmazások általában nem egyedül járnak, sokszor lelki bántalmazás is társul hozzá.

A szexuális bántalmazásnak számít a nemi erőszak, szex kikényszerítése, fogamzásgátlás módjának kényszerítése, szülészeti erőszak, nőgyógyászati erőszak. Ennek a bántalmazásnak további jellemzője, hogy nagyon sok áldozat hallgat róla a szégyen és a félelemérzet miatt, valamint nagy arányban nők lesznek áldozatai. Azonban *a szülőbántalmazások körében nem gyakran fordul elő*.

Az anyagi bántalmazás során cél az anyagi függésben tartás, anyagi javak önhatalmú elvétele, kicsalása és bitorlása, anyagi kihasználás. Ez megvalósulhat úgy is, hogy a bántalmazó fél nem hagyja a másik felet dolgozni, hogy az ne jusson önálló jövedelemhez, vagy csak azzal, hogy elveszi a másik vagyonát, pénzét. A szülőbántalmazás kapcsán ez a fajta bántalmazás úgy történhet meg, hogy a gyerek elveszi a szülője pénzét, eladja a lakásban található értékeket vagy esetleg megrongálja azokat.

8.3. A gyermeki agresszió háttere

Általánosan megállapítható, hogy a család vagyoni helyzete nem determináló tényező, nem számít, hogy a gyermek gazdagabb vagy szegényebb családból származik, a szülőbántalmazás bármely háztartásban előfordulhat. Azt sem lehet pontosan megállapítani milyen szülő-gyerek viszony határozza meg a bántalmazóvá válást. Fontosnak tartom azonban azt megjegyezni, hogy a szülők személyiségjegyei sokszor befolyásolhatják a gyermek viselkedését. Az „áldozatszülőknél” gyakori jellemző vonások a hisztériás, domináns anya, vagy az „overprotektív” mártír anya. A bántalmazás oka lehet továbbá a depresszió is, ilyenkor a szülő gyakran „kiprovokálja” a bántalmazást és saját magát viktimalizálja. Az esetek többségében az anya a bántalmazott fél, azonban néhány esetben az apára, sőt még nagyszülőkre is irányultak a gyermekek által elkövetett bántalmazások.⁴⁶

Fontos leszögezni, hogy a gyerek nem csak a családjában, az elsődleges szocializációs közegben, hanem például az óvodában vagy az iskolában, mint másodlagos szocializációs közegben is felveheti a bántalmazó magatartást. Idősebb (8-15 éves) gyerekeknél is előfordul, hogy agresszívvá válnak, annak ellenére, hogy azelőtt nem voltak azok. Ennek oka lehet többek között az erőszakos, agresszív számítógépes játékok (erről részletesen a „Gyakorlati kutatások” című fejezetben írok), amelyek egyre elterjedtebbek.

A dolgozatomban nem a felnőttkori gyermekekre fókuszál. Megjegyzem azonban, hogy egyre gyakoribbak azok az esetek, amikor a felnőtt gyermekek a kiszolgáltatott helyzetben lévő, beteg, idős szülőket esetleg nagyszülőket bántalmazzák. Ezen belül is a gyakori bántalmazások az anya ellen irányulnak, ugyanis többségben ő a gyengébb fél, akit „könnyebb” bántalmazni. A kábítószer- és alkoholfüggő gyerekek gyakran azt bántják, akitől a megélhetőségük függ, ugyanis ezek a felnőttek gyakran kiszorulnak a munkaerőpiacról az állapotuk miatt, viszont szükségük van a függőség tárgyára, így ezt a pénzt, ha kell erőszakkal is megszerzik a szüleiktől. A mentális betegséggel küzdő gyerekeknél is sokkal komolyabb az agresszió felnőtt korban, ha a szüleik gondoskodnak róluk (gondoljunk csak bele, sokkal nagyobb súllyal tud ütni, rúgni egy már felnőtt, akár 80 kilós ember).

⁴⁶ Gádosor 1990.08. i.m. (198.o.)

A gyermekek agressziójának, majd későbbi bántalmazásának hátterében továbbá állhat a *szülők viselkedésének/magatartásának közrehatása* is. Korinek László kriminológus megállapította, hogy a bűnöző magatartását befolyásolja a sértett viselkedése. Marwin Eugene Wolfgang saját kutatás alapján azt állapította meg, hogy az áldozat sokszor nem csupán közreható tényezője, hanem elsődleges kiváltó okozója az ellene elkövetett emberölésnek. Így elmondható, hogy a bűnözéshez, illetőleg az áldozattá váláshoz vezető utak nem egymástól elszigetelve, hanem kölcsönhatásukban értelmezhetőek. Az amerikai társadalmat megrázó Menendez fivérek ügye is ezt az elméletet támasztja alá. A nagy érdeklődésre szert tevő esetet dokumentumfilmek, podcastek és a az egyik legismertebb online streaming szolgáltató sorozata is feldolgozta. A két fiúgyermek (egyik 21, másik 19 éves) megölte szüleiket. A védelem ebben az esetben arra hivatkozott, hogy a cselekményt az elkövetők végleges elkeseredettségükben követték el, megakadályozva a velük szembeni további szexuális, és fizikai és lelki bántalmazásokat. Azonban végül mindkettő fiút tényleges (kétszeres) életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. Hasonló a magyar Simek Kitty ügye: a 14 éves lány az őt és súlyosan beteg anyját ért bántalmazások miatt agyonlőtte alvó mostohaapját. Ebben az ügyben Magyarország Köztársasági elnöke kegyelemben részesítette a fiatalkorú elkövetőt. A magyar bíróságok általában enyhítő körülményként értékelik a sértetti közrehatást.⁴⁷

IX. A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai háttere

Kiemelten fontosnak tartom, hogy külön fejezetet szenteljek a szülő sérelmére elkövetett emberöléseknek. *Véleményem szerint ez a szülőbántalmazás legszélsőségebb és legsúlyosabb formája.* Nemcsak a bántalmazás mértékét, hanem a helyzet drámaiságát is jól tükrözi, hiszen a szülő életének kioltása a családi dinamikát teljesen átalakítja, és tartós pszichológiai hatásokat gyakorol a gyermekekre. *A szülőgyilkosságok mögött gyakran bonyolult érzelmi és társadalmi tényezők húzódnak meg,* amelyeket fontos feltárni és megérteni, hogy hatékonyabb támogatást és prevenció intézkedéseket tudjunk kidolgozni. Solt Ágnes a vele készített (a későbbiekben részletesen bemutatott) interjú során kihangsúlyozta, hogy *nem azok a gyermekek lesznek gyakrabban szülőgyilkosok, akiket fizikailag bántalmaztak, hanem sokkal inkább azok, akiket lelkileg bántalmaztak.* Elmondta, hogy 2015-2018 között (habár még mindig ritka ez a fajta bántalmazás) több mint duplájára nőtt a számuk. Többször megjegyeztem már, hogy kutatásomban nem a felnőttkorú gyermekekre fókuszálok, fontos kiemelni azt, hogy általában

⁴⁷ Korinek László: Kriminológia (352-358.o.)

a szülőgyilkosságok elkövetői nem gyermekek, hanem felnőtt, többnyire 35 feletti személyek, akik jellemzően a szülőkkel együtt élnek. Jellemző, hogy ezen személyek életminősége jelentősen romlott, szociális helyzetük kedvezőtlen, és sok esetben pszichológiai problémákkal is küzdenek.

A sértettek vonatkozásában megállapítható, hogy több mint háromnegyedük nő, míg az elkövetők több mint háromnegyede férfi. Így Solt arra a következtetésre jutott, hogy ez a fajta erőszak leginkább a nők sérelmére elkövetett erőszak.

A szülőbántalmazások során gyakran megfigyelhető az elmagányosodás, mivel sem a bántalmazónak, sem a bántalmazottnak nem alakulnak ki mély kapcsolatai másokkal. Kettejük között egy rendkívül szoros, de egészségtelen kapcsolat van. Ugyanilyen gyakorisággal fordul elő a szülőgyilkosság az elvált szülőknél, ahol a válás előtt a gyermekek végig nézik, hallgatják az erőszakot, akár fizikailag akár lelkileg átélik ők is a szüleik közötti bántalmazást. Főleg, amikor a fiúgyermek felnéz az apjára, ő a példaképe, majd a szülői életközösség megszakadását követően az anya gondozásába és nevelésébe kerülve tovább folytatja az apja magatartását. A jelzőrendszer nem igazán működik a szülőbántalmazások során, ugyanis az ilyen családok általában elszigetelten élnek, a szülők nem is árulják el senkinek ezeket a bántalmazásokat. Megbánást nem minden esetben érznek az elkövetők. Részben azért nem, mert „nem voltak maguknál” a tett elkövetésekor, részben pedig mert megtorlásként élték meg a cselekedetüket. A szociális ellátórendszer nem terjed ki arra, hogy ezekben a szituációkban segítsenek, például, ha a pszichiátrián nem figyelnek a gyógyszerbevételre.

X. Gyakorlati kutatások

Kiemelten fontosnak tartom, hogy a szülőbántalmazás okait és előfordulását nemcsak elméleti, hanem gyakorlati aspektusból is megvizsgáljam. Álláspontom szerint, *ez egy összetett és sokszor megoldatlan probléma, ezért a prevenció és a megoldási lehetőségek megfogalmazása igényli, hogy ne csak elméleti síkon vizsgáljuk a bántalmazást. Kutatásom során az is érdekelt, hogy vannak-e különbségek a bántalmazás mögött meghúzódó okok tekintetében és az esetkezelésben lokálisan.* A dolgozatban bemutatott regionális jellegű információimat egy vidéki vármegye székhely településen tett intézménylátogatásaim keretében gyűjtöttem. A fővárosi esetkezelésről egy Budapesten élő és dolgozó gyermekvédelmi tapasztalattal

rendelkező pszichológustól tájékoztam. A témához kapcsolódó országos tapasztalatait pedig az Országos Kriminológiai Intézet kutatója osztotta meg velem.

Intézménylátogatást tettem egy vidéken működő Kamasz Addiktológiai Regionális Centrumban (KARC) és az állami áldozatsegítő szervezetrendszer részeként működő helyi Áldozatsegítő Központban (ÁSK), továbbá felkerestem a város Rendőr-főkapitányságát. A KARC fókuszában a fiatalok bántalmazási problémáinak megoldása áll, míg az ÁSK a sértettek segítésére és támogatására összpontosít. A beszélgetéseim során szerzett tapasztalatok révén fontos meglátásokra és következtetésekre lelhetünk a bántalmazás okainak feltárásában és a problémák kezelésében. A vidéki Rendőr-főkapitánysággal folytatott beszélgetésem fő aspektusa, hogy rávilágítsak arra, mennyire nagy a látencia a szülőbántalmazások kapcsán, továbbá, milyen konkrét intézkedéseket és lépéseket lenne érdemes megfontolni a probléma hatékony leküzdése érdekében. További interjúkat készítettem egy gyermekvédelmi tapasztalattal rendelkező pszichológussal, valamint Solt Ágnessel az Országos Kriminológiai Intézet kutatójával. Ezen szakemberekkel való beszélgetések során új nézőpontokat, véleményeket ismertem meg a szülőbántalmazások problémájának okaiként, illetve megoldási javaslatokat a bántalmazások redukálásához. Kutatómunkám szerves részét képezte volna a gyámhatósági kutatásom, azonban engedély hiányában erre végül nem volt lehetőségem.

10.1. Kamasz Addiktológiai Regionális Centrum

A KARC-nál végzett kutatásom során sok részletet megtudtam a szülőbántalmazások okairól, valamint arról, hogyan tudják, illetve próbálják ezeket a helyzeteket megoldani családon belül békésen, a rendőrség bevonása nélkül.

A vizsgálatom itt elsődlegesen az addikció köré épült. A függőség egy káros viselkedés szokássá válását jelenti, amelyet a szenvedélybeteg akarata ellenére ismétel. Kutatásom középpontjában az állt, hogy feltárjam, hogyan és miért válnak agresszívvá a függő gyermekek, továbbá, hogy milyen lehetőségek állnak rendelkezésre a függőségeik kezelésére. A kutatás során külön figyelmet fordítottam arra, hogy az agresszió és a függőség közötti összefüggéseket, valamint a hatékony beavatkozási módszereket is feltérképezsem.

Ezeknek a gyermekeknek általában indulatkezelési problémáik vannak, amiket az addikció felerősít és emiatt hajlamosak agresszívvá válni, amit sokszor a hozzájuk legközelebb állokon

vezetnek le. Megerősítést nyert az a szakirodalomból feltárt statisztikai adat, hogy a kamasz és fiú gyerekek hajlamosabbak az erőszakra. Ezek a gyermekek olyan fizikai állapotban vannak, hogy képesek akár maradandó sérüléseket okozni a szüleiknek. A szülők igyekeznek elkerülni ezeket a helyzeteket, és minél hamarabb segítséget kérni, vagy ha a szülők nem is, a kórházak kötelesek értesíteni a rendőrséget vagy a gyámhatóságot, amennyiben súlyos bántalmazás nyomait észlelik. Ahogy megtudtam, *az első erőszakos cselekedetre gyakran azért kerül sor, mert a szülő megvonja az adott szert a gyermektől, aki tudattalanul is agresszívan reagál*, ugyanis ilyenkor egy olyan állapotba kerül, hogy nem képes logikusan felismerni magatartása lehetséges következményeit. Ilyenkor egy krízishelyzet alakul ki a két fél között, ugyanis a szülő kétségbeesik és próbálja a helyzetet az ő belátása szerint megoldani, amit a gyerek sokszor támadásnak fog fel, és ezáltal a bizalom is elveszik a két fél között. (Fontos itt megemlíteni, hogy a pszichológussal és kriminológus szakértővel felvett interjú során kiderült, hogy az agressziót nem feltétlenül a megvonás váltja ki a gyermekben, hanem önmagában az addikció következtében előállt feszültségi szint is előidézhethet bántalmazó magatartást.)

Ki kell térnünk arra is, hogy ezek a bántalmazások nem csak tettegességben nyilvánulhatnak meg. Sok esetben verbális bántalmazás történik, amiből hosszútávon gyakran alakul ki az erőszak.

A függővé vált gyermekek általában diszfunkcionálisan működő családokból származnak. Gyakori például, hogy kábítószer fogyasztók lesznek az alkoholista szülők gyermekei. A család ugyanis széleskörű funkciórendszerrel bír. A család szocializáló és érzelmi biztonságot nyújtó szerepe a szülők gondozásának és nevelésének függvénye. Bagdy Emőke szerint az emberi lényeket kimunkáló szocializációs folyamat gyermekkor szakszakaszában a család keretein belül zajlik. Ahogyan arra már a gyermek erkölcsi fejlődése és a szülők erkölcsi kötelességei körében rámutattunk, a család jelentős szerepet tölt be a szocializációban, mert a születésünktől fogva biztosítja az érzelmi hátteret. Ez a szülő-gyermek kapcsolat szolgál mintául a társas kapcsolatainkban is.⁴⁸ A diszfunkcionálisan működő családok a gyermek pozitív szocializációs folyamatát gátolják a támogatás elmaradásával és a deviációk örökítésével, a pozitív családi példák háttérbe szorulásával.⁴⁹ A diszfunkcionális családok jellemzője, hogy egy családtag erőszakossá, viszálykodóvá válik, amit átvesz a többi, vagy néhány családtag is, ezért felbomlik az egyensúly. Az ilyen családokban a problémák nem kerülnek megbeszélésre, az érzelmeket elnyomják. A diszfunkcionális családban felnövő gyerekek később nehezen

⁴⁸ Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1999. 4-17.o.

⁴⁹ Herke-Fábos 2022/6. i.m. 28.o.

illeszkednek be a társadalomba, nehezen lépnek társas kapcsolatokba, valamint a rosszul berögzült eszméket viszik tovább magukkal. (példa: férfiak felsőbbrendűek a nőkkel szemben) Az elmondottak alapján, amennyiben odáig fajul a fizikai bántalmazás, hogy a rendőrség értesítése válik szükségessé, akkor az ügyek a gyámügy hatáskörébe kerülnek és ők foglalkoznak tovább a gyermek sorsával. Sok esetben ilyenkor a szülők megpróbálják visszavonni a feljelentést, mert nem akarják a gyermeküket elveszíteni, és ha már jegyzőkönyvbe került az eset, azt nem lehet visszavonni. Emiatt ritka, hogy rendőrt hívnak, nagyobb arányban értesítik az ilyen esetekben a mentőt, azért is, ha már a gyermek dühöng és a szülő nem tudja lenyugtatni, nem feltétlen a konkrét erőszak megtörténtekor van szükség erre. Az ilyen helyzetekben általában a gyermek pár napot eltölt a pszichiátrián, de nem kerül a gyámügy elé az ügy, mint a rendőrségi értesítés esetében.

Az intézmény célja az is, hogy a gyermek-szülő viszony helyreálljon, ezért a szülők gyermekeikkel családterápián is részt vehetnek. Amikor a rendőrség találkozik ezekkel a kábítószer-használó gyermekekkel, akkor az esetek jelentős részében a kamaszokat az addiktológiai szervezethez irányítják a gyógyulás érdekében. Ez különösen akkor történik meg, ha nem szeretnék, hogy az ügy bírói ügyszakba kerüljön. Ilyen esetben a gyermekek aláírnak egy megállapodást a nyomozati szakban, amelyben vállalják, hogy részt vesznek a rehabilitációs programban. Ezzel az elterelés intézményét választják, amely lehetővé teszi számukra, hogy elkerüljék a súlyosabb jogi következményeket, miközben a szükséges segítséget megkapják a problémáik kezeléséhez. Ezután bizonyos időközönként az intézmény adatokat adhat ki a rendőrségnek a gyerek fejlődéséről. Az elterelés azokban az esetekben lehetséges, amikor csak kisebb mennyiségű szerfogyasztásról beszélünk, ilyenkor az elkövetőnek részt kell vennie egy hat hónapos folyamatos kezelésen. Az elterelésre csak egyszer van alkalom, maximum egy éves időtartamra. Ha a gyanúsított igazolja a hat hónapos kezelésen való részvételt, az eljárást ellene megszüntetik. Az elterelés esetében az ügyészség dönthet a közvetítői eljárás vagy a vádemelés elhalasztása helyébe lépő feltételes ügyészi felfüggesztés alkalmazásáról.⁵⁰

A függőségek megoszlának korcsoportok szerint is, ugyanis a kisgyermekeknél gyakoribb a videójáték, internetfüggőség, míg az idősebbeknél a leggyakoribb a marihuána fogyasztás. Ez

⁵⁰dr. Tormási-Almási Tímea: A fiataloknál alkalmazandó diverziós eljárások - Az elterelés formái a büntetőeljárásban: [https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/tormasi_almasi_timea_diverzios_eljarasok_a_fiatalkoruknal\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/tormasi_almasi_timea_diverzios_eljarasok_a_fiatalkoruknal[jogi_forum].pdf), (17.-18.o.)

gyakran összefügg, ugyanis a legtöbb gyermek, aki kábítószer-függő lesz, nagy valószínűséggel találkozott már egy másik függőséggel is fiatalabb korában (pl.: internet függőség).

A fiatalabbaknál gyakoribb a verbális agresszió, az idősebb, erősebb gyermekeknél gyakrabban fajul el tettelegesséig a bántalmazás. Érdekes azonban, hogy régebben sokkal több függő fiúgyermek volt. Napjainkra kiegyenlítődött a nemek közötti arány és egyre több függőség jelenik meg a lányok között is. Ha egyszer már tettelegesséig fajult az agresszió, nagy eséllyel megtörténik újra, ugyanis látja a gyermek, hogy megteheti, eredményt tud elérni ezzel a viselkedéssel, így felbátorodik.

Összegzésképpen megállapítható, hogy a szülőbántalmazások hátterében a korábban említett esetkörökön kívül megjelenik a gyermekek függősége is. A KARC munkája elsősorban az addikciót kiváltó okok megszüntetésére irányul. Ebben a munkafolyamatban feltérképezik az addikcióhoz vezető folyamatot. A feltárt okokhoz igazítják az alkalmazott szolgáltatásokat.

10.2. Áldozatsegítő Központ

Az állami áldozatsegítő szerveztrendszer három, egymással szoros együttműködésben lévő szervezet alkotja. Az áldozatsegítő vonal, az áldozatsegítő központok és a területi áldozatsegítő szolgálat együttesen segítik az áldozatok elérését és az áldozattá válás kezelését igazságügyi szolgáltatási eszközökkel. Az ÁSK helyét az igazságügyi szolgáltatások rendszerében az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes feladat- és hatáskörökről szóló 362/2016. (XI. 29.) Korm. rendelet (továbbiakban: Statutumrendelet) jelöli ki.⁵¹ *Az ÁSK fő feladata, hogy részletesen bemutassák az állampolgároknak az áldozatsegítés rendszerét, szolgáltatásait, valamint az áldozatsegítésben szerepet vállaló társszervezeteket, ezzel hozzájárulva a prevencióhoz, a másodlagos áldozattá válás elkerüléséhez. Az ÁSK további feladatai közé tartozik az áldozatsegítő támogatások hatékonyabb hozzáféréseinek biztosítása és az áldozatelérés növelése.*⁵² Az ÁSK az áldozatsegítő tevékenységet kiszakítja a klasszikus

⁵¹ Polt Éva: A kormányhivatal működése az áldozatsegítés terén. In: Piukovics Éva (szerk.): Módszertani Kézikönyv az áldozatsegítő központok munkatársai számára. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2022. 45.o.

⁵² Elérés útja: [Igazságügyi Információk \(kormany.hu\)](https://igazsagugyi.informaciok.kormany.hu) Utolsó letöltés: 2023. 08. 30.

hatósági környezetből és mellőzi a hatósági ügyintézésére jellemző szigorú ügymenetet, amivel növelhető az áldozatok bizalma.⁵³

Az ÁSK-nak kiemelkedő szerepe van a krízishelyzet észlelésében. A központot felkereső személyek bizalmának elnyerését szolgálja a tárgyi felszereltség, a személyi felkészültség és az áldozatsegítő protokollok alkalmazása.⁵⁴ Az országban valamennyi ÁSK azonos infrastrukturális követelményeknek felel meg, ugyanazon arculati elemekkel találkozhatunk. A helyiségek kialakítása kerüli a hivatali miliőt. A barátságos színtónus alkalmazása kifejezetten tudatos. A tágabb, szellősebb terek kiépítése a közvetlenséget szolgálja. Ezek a tényezők együttesen hatnak az áldozat pszichikumára. Ehhez pedig professzionális esetmenedzsment társul, amelyet minden esetben, személyre szabottan alakítanak ki és visznek végig, amíg a bűncselekmény áldozatává vált személy krízishelyzete fel nem oldódik. Erre azért van szükség, mert nincs két ugyanolyan sértett, és nincs két ugyanolyan szituáció. Az áldozatokra eltérő módon hatnak a bűncselekmények, és ezáltal eltérő igényeik keletkeznek. A legnagyobb szerepet játszó faktor természetesen a bűncselekmény súlya, de hasonlóan nagy szerepet játszik az, hogy az áldozat milyen mértékben képes feldolgozni a sérelmeket.⁵⁵

A sérelmek feltérképezése szociális diagnózis felállításával történik. Az ügyfél a központba megérkezve az előtérben találja magát. Az itt végzett ügyfélszolgálati tevékenység mindenki számára nyitott. Amennyiben az előtérben az ügyfélszelekció során egyértelművé válik, hogy az ügyfél krízishelyzetének feltárása bizalmas légkört kíván, úgy a beszélgetésre és a szociális diagnózis felvételére az egyéni meghallgató szobában kerül sor. A krízishelyzet egyéni meghallgató szobában történő feltárása számos ponton összekapcsolódhat a gyermek veszélyeztetettségével. Ezért elengedhetetlen, hogy az áldozatsegítő szakemberek szintetizáló gyermekvédelmi ismeretekkel rendelkezzenek. A szakember a feltárt információk birtokában nem minősítheti, hibáztathatja az ügyfelet. Csak a ventilációs fázis lezárását követően, a meghallgatás objektív szakaszában fogalmazza meg az ügyfél az ÁSK felkereséséhez kapcsolódó konkrét szándékát. Ezt írásos megállapodás formájában rögzítik.⁵⁶

⁵³ Szijjártó István: Állami áldozatsegítés: legjobb gyakorlatok a dél-dunántúli régióból. Belügyi Szemle 2021/5. (812.o.)

⁵⁴ Herke-Fábos Barbara Katalin: Az áldozatsegítő központok helye a gyermekvédelmi jelzőrendszerben – az áldozattá válás kezelése igazságügyi szolgáltatási eszközökkel. Családi Jog 2023/4. 34.o.

⁵⁵ Szijjártó i. m. (812.o.)

⁵⁶ Herke-Fábos 2023/4.i.m. (35.o.)

Én egy vidéki ÁSK-ban tettem látogatást, ahol a központ koordinátora és pszichológusa anonim eseteken keresztül osztották meg velem a helyi ÁSK-hoz forduló személyek történeteinek mögött meghúzódó okokat. *Kutatásom fő kérdése az volt, hogy milyen okok állnak a gyermek bántalmazóvá válása mögött, valamint, hogy milyen gyakran fordulnak ehhez a szervezethez a családok ilyen problémákkal.*

A gyermekek bántalmazóvá válásának számos oka lehet a szakemberek szerint, amelyet a tanuláselmélet ismertetésével igyekeztek bevezetni. A tanuláselmélet alapja a családi kapcsolatoknak, ugyanis a gyermek kiskorában tanulja meg, hogyan kell kezelni egy konfliktust, valamint általában az agresszív viselkedést, a bántalmazást – mint megoldást a problémákra – is a családból hozza. Az ilyen bántalmazó gyermekek pszichológiai segítségre szorulnak, amit ezen a helyszínen meg is kapnak, ugyanis *amellett, hogy a gyermek bántalmazó, őket mindig áldozatnak is kell tekinteni.*

A gyermek normasértéssel való kapcsolata tehát egy lehet a gyermeket veszélyeztető körülmények közül. A korábban bemutatott elméletek (ld.: erőszak spirál elmélet és paternalista családi erőszak elmélet) is alátámasztják, hogy ezek a gyerekek általában elszenvednek egy bántalmazást, esetleg a korosztályukban más gyerekektől, vagy családjuk körében és emiatt válnak bántalmazóvá. Arra is van példa, hogy a gyermek áldozat, bántalmazás elszenvedője, és ezt a frusztrációt vezeti le bántalmazás formájában a saját családjában. A gyermekek az első 6 évben a szülők viselkedését másolják, azonosulnak az általuk vallott erkölcsiértékekkel.

Abban az esetben, ha a gyermek családon belül lesz agresszív, inkább áldozatként azonosítható. Ellenben, ha ez az agresszió a társai körében valósul meg, a családi körön kívül akkor sokkal nagyobb valószínűséggel titulálják a gyermeket bántalmazónak. Ha a gyermek családon belül lesz agresszív, bántja a szüleit, az nagyon ritkán derül ki, ugyanis a szülők gyakran „szégyellik” bevallani a történeteket, vagy csak félnek, hogy elveszítik a gyerekeiket és megpróbálják otthon a négy fal között megoldani a problémát. A gyermeket legtöbb esetben pszichológushoz, pszichiáterhez küldik, hogy megoldódjon a probléma anélkül, hogy kiemeljék a családból. Fontos kérdésként merül fel, hogy ha a szülő mégis segítséget szeretne kérni, kihez tudna fordulni? Meddig terjed továbbá a szülő joga gyermeke jogainak korlátozásában? Korlátozhatja-e például a személyi szabadságát? Van-e joga hozzá, hogy gyermekét ne engedje el otthonról?

A központtal folytatott beszélgetés során felmerült a szülői elidegenítés kérdésköre, azonban a szülőbántalmazás ezen atipikus formájára a pályamunkám egy későbbi szakaszában részletesen kitérek.

Összességében elmondható, hogy a szervezetet általában nem azzal a problémával keresik fel, hogy a gyermek bántalmazza a szülőjét, azonban az gyakori, hogy a második, harmadik alkalom után felszínre kerülnek ezek a problémák is. Az ÁSK-nál tett végzett kutatásom alapján megállapítható, hogy mint mindenhol, itt is a gyermek védelmét helyezik előtérbe, ugyanis ő van veszélyeztetett helyzetben. A gyermekeket nem lehet csak bántalmazóként kezelni, hiszen a család diszfunkcionális működéséből eredeztethetően és normaszegő magatartására tekintettel ő veszélyeztetett is.

10.3. Vidéki Rendőr-főkapitányság

Kutatásomat egy vidéki Rendőr-főkapitányságon folytattam tovább, ahol arról kaptam tájékoztatást, hogy szülőbántalmazás rendkívül ritkán fordul elő, különösen a gyermekkorúak által elkövetett esetek száma alacsony. Természetesen a látencia itt is nagyon magas, ritkán derül fény az ilyen esetekre. Amennyiben mégis kiderül, *az esetek zömében nem a szülő jelez, közvetetten jut a rendőrség tudomására* (pl. a szomszéd bejelentést tesz, hogy hangos vitatkozásra lett figyelmes) a szülőbántalmazás. Ennek egyrészt oka lehet a szégyenérzet, másrészt a korábban részletezett másodlagos viktimizáció is. A gyermekkorú által történt elkövetés esetében a rendőrség értesíti a gyámügyet, akik továbbra is foglalkoznak az ügygel. A nyomozóhatóság nyomozójának arról volt értesülése, hogy a gyámhatósági út mellett jellemzően a gyermek pszichológiai kezelést is kap, hogy a lehető legkisebb kárt okozzák a család „normális” működésében. Bár dolgozatom nem a felnőttkorú gyermekek által elkövetett bántalmazásokra összpontosít, fontos megemlíteni, hogy a rendőrségtől kapott információk alapján ezek az esetek sokkal gyakoribbak.

Összességében elmondható, hogy a rendőrség látókörébe kevés szülőbántalmazással kapcsolatos ügy kerül, azonban, ha kiderülnek ezek az esetek, többségében a gyermeket „csak” pszichológus kezelésével próbálják a családba visszaintegrálni (ami nem kapcsolódik a nyomozóhatóság tevékenységéhez). Az interjú tovább erősítette azt az álláspontomat, hogy a normasértő gyermekek tudatában vannak annak, hogy felelősségre vonásuk eltérően alakul a

felnőttekhez képest, tehát nem riadnak meg sokszor attól sem, ha a hatóságok látóterébe kerülnek.

10.4. Interjú egy gyermekvédelmi tapasztalatokkal rendelkező pszichológussal

Kutatásom során lehetőségem nyílt mélyinterjút készíteni Kovács Piroska pszichológussal, aki korábban gyermekvédelemben dolgozott pszichológusként. Jelenleg budapesti praxisában családterápiával és mediációval foglalkozik. Az interjúban megfogalmazott megállapításai a korábbi gyermekvédelmi pszichológusi tapasztalatain és jelenlegi praxisán alapulnak. A pszichológus a jelenséget a „kötődés bántalmazásaként” aposztrofálta. *A beszélgetés központi magja, a gyermek feszültségi szintje, és az ebből következő erőszakos magatartások voltak.* Elmondása alapján a gyermekvédelemben leginkább a neurodivergens gyerekek kapcsán találkozunk a szülőbántalmazással. Ezekben az esetekben problémaként azonosítható a szülő határtartásának a hiánya vagy eltolódása. Példának okáért az ADHD-val küzdő gyermekek könnyen válhatnak feszültté, akármilyen okokból, ugyanis ők „ingeréhes” aggyal rendelkeznek. Ez azt jelenti, hogy szükség van a figyelmük konstans lekötésére, így a szüleik által folyamatos és teljes figyelmet igényelnek. Feszültségükből, valamint annak sikertelen leküzdéséből gyakran alakul ki a gyermekek erőszakos magatartása. Természetesen ez leggyakrabban nem a szülő felé irányul, azonban vannak olyan helyzetek, vagy a feszültség olyan szintjei, amikor a gyermek a szülőt kezdi fizikailag bántalmazni, mivel nem képes a helyzetet egymaga kezelni. A beszélgetésből kiderült, hogy a feszültség kialakulásának, és így gyakran a bántalmazó magatartásnak is egyik oka a parentifikáció. A parentifikált családban a gyermek átveszi a szülő szerepét, feladatait. A gyermek a szülő lelki támaszává válik, szülői feladatokat lát el, ami lelkileg megterhelő számára, és fejlődésére is negatív hatást gyakorol. Ezáltal olyan lelki sebek, illetve feszültség alakulhat ki a gyermekben, hogy abból akár később szóbeli, fizikai bántalmazás is lehet.

Az interjú során világossá vált számomra, hogy *a szülők jellemzően nevelési nehézségekkel küzdenek*, így őket kell megtanítani a keretek tartására. Erre szolgálhat a nevelési tanácsadás és a családterápia.

Gyakran előfordul, hogy a szülő "felemeli maga mellé" a gyereket szülői státuszba, jellemzően azzal a céllal, hogy a másik szülőt bántsa. Ilyenkor a gyermek „felveszi” a szülő magatartását, és bántani kezdi verbálisan, vagy fizikailag a másik szülőt. Ezen a helyen merül fel a szülői elidegenítés problémája, amit a következő fejezetében a szülőbántalmazás atipikus eseteként részletesen ismertetek.

A pszichológus szerint *kialakulhat a szülő abúza továbbá abból is, ha a gyermek egy olyan családban nő fel, ahol felborult családi dinamika figyelhető meg például azért, mert a szülők szenvednek bizonyos pszichológiai személyiségzavarban. Leggyakoribb ilyen párosítás a nárcisztikus apa és a borderline személyiségzavarral küzdő anya. Azok a gyerekek, akik ilyen családban nőnek fel, gyakran hasonló mintákat visznek tovább.*

A gyerekkel végzett pszichológiai munka során a cél mindig a feszültség csökkentése és a gyermek érzelmi, viselkedési problémáinak kezelése. A megfelelő terápiás megközelítések, mint a beszélgetés alapú terápiák vagy viselkedésterápiák segíthetnek a gyermekek számára abban, hogy jobban kezeljék a nehézségeiket. Különböző esetekben, mint például ADHD vagy más mentális zavarok, a gyógyszeres kezelés is fontos támogató eszközként jelenhet meg, amely elősegíti a gyerekek koncentrációjának, impulzuskontrolljának és általános állapotának javítását. A holisztikus megközelítés figyelembe veszi a gyermek egyéni szükségleteit és környezetét, biztosíthatja a hatékony fejlődést és a pszichés jólét elérését.

10.5. Interjú Dr. Solt Ágnessel, az Országos Kriminológiai Intézet kutatójával

Empirikus kutatásom utolsó állomását a Solt Ágnessel készített mélyinterjú képezte. A beszélgetés során Solt Ágnes rávilágított arra, hogy *a szülőbántalmazás jelensége az ezredfordulón erősödött fel a családmodellek átalakulásával. Ekkor jelentek meg az egyszülős családmodellek, amelyekben jellemzően az anya gondozásába került a gyermek. A bántalmazások hátterében az apai minták követése/átvétele állt ebben az élethelyzetben. Ahogy azt már említettem, a szülőbántalmazások kapcsán magas a látencia, a leggyakoribb módja annak, hogy ezek a bántalmazások kiderülnek, hogy a gyerekek normasértést követnek el, amik a hatóság tudomására jutnak, vagy a szomszédok által derül fény az abúzusra. Solt Ágnes álláspontja szerint a magyar gyermekvédelmi rendszer működésének számos problémája van. A jelenlegi állapotok (szakember hiány, infrastrukturális és tárgyi feltételek hiánya, speciális intézmények hiánya) nem segítik a gyermek bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettségének megszüntetését, a fennálló rendszer inkább a kriminalizálódás vagy a további bűnelkövetés irányába tereli a szakellátásban nevelkedő gyermeket. Ezekre az okokra tekintettel a kutató úgy véli (ellentétben a pszichológussal), hogy a problémát nem oldaná meg a gyermekek ideiglenes kiemelése a családból és a gyermekek átmeneti otthonában történő elhelyezése. Véleménye szerint a szakember hiány miatt nincs lehetőség a folyamat vezetését segítő egyéni terápiára sem. A családbafogadás jogintézménye alkalmazható, ha otthon toxikus a légkör. Abban az esetben viszont, ha a gyermek pszichés betegségben szenved, a családból való ilyen jellegű*

kiemelés nem lehet jó megoldás két okból sem. Egyrészt azért, mert a gyermek viselkedését és reakcióit, a betegség tüneteinek kezelését a családja ismeri a legjobban, másrészt azért, mert a bántalmazás ebben az esetben nem a szülő ellen irányul alapvetően. A bántalmazás ilyenkor mindig az aktuális környezet ellen irányul. Ebből adódik, hogy a kutató nézete szerint a pszichés betegséggel rendelkező gyerekek szülei ellen irányuló magatartása kriminológiai szempontból nem számít szülőbántalmazásnak. Ugyanis más okok állnak egy pszichés betegséggel küzdő (ADHD, figyelemzavar, impulzuskontrollal küzdő) gyermek szülőbántalmazó magatartása mögött, mint egy (bántalmazó apai) családi mintát követő gyermek és megint más egy addikciótól szenvedő gyermek magatartása mögött. Annyi bizonyos, hogy társadalmi jelenségről beszélhetünk, de a problémát nem lehet egységesen kezelni. A fent részletezett pszichológusi véleménnyel szemben ebből az interjúból az derült ki, hogy *a pszichés betegséggel küzdő gyerekeknél nagyon sok esetben nem használ a gyógyszer.* Általános megállapítás a gyógyszerrel összefüggésben, hogy gyakran nem szedi a gyermek a gyógyszert, a gyógyszeresedés maga indukálja a magatartászavart vagy egyszerűen nem használ a gyógyszer.

Az interjú során megerősítést nyert azon álláspont – ami a KARC-al készített interjúm során vált világossá számomra – hogy a digitális addikció a gyermekeket erőszakossá teheti. Véleménye szerint a bántalmazás elsősorban nem az elvonásból, hanem a függőségből fakad. A kutató arra is rávilágított, hogy a digitális addikció figyelemzavart is okozhat a gyermekeknél. Solt Ágnes *megoldási lehetőségként alapvetően a gyermekjóléti alapellátás körében a gyermekjóléti központ szolgáltatásait látja* abban az esetben, ha a szakember állomány azt lehetővé teszi. A gyermekjóléti központnak sokszor van már előzmény-tapasztalata a családdal. Lehetőség van akár nevelési tanácsadásra, amelynek keretében foglalkoznak a speciális igényű gyerekekkel. Emellett a családok számára is nyitva álló családterápia keretében próbálják a családi erőforrásokat erősíteni. *A kutató szerint a megoldást keresve csak végső soron kell a jog eszközeihez nyúlni, sokkal inkább lenne szükség az ellátórendszer fejlesztésére.*

Solt Ágnes véleménye szerint sem egyértelmű, hogy hol van a határ kriminológiai szempontból a családi konfliktus és a normasértés között. Ez köszönhető annak is, hogy nincs büntető tényállás a családon belüli erőszak ezen speciális formájára vonatkozóan. Ennek oka lehet az is, hogy az egyes elkövetői személyiségek mögött más-más kiváltó okok állnak. A határvonal meghúzása szempontjából érdemesebb lenne inkább a kérdésre érdek és/vagy értékvitaként, illetve jogvitaként tekinteni és ez az elhatárolási szempont lehet alapja a határállításnak.

XI. A szülői elidegenítés jogi vonzata

A szülőbántalmazás egyik atipikus formájaként ismertetni kívánom a szülői elidegenítést, amelyről akkor beszélhetünk, amikor az egyik szülő gyermekét a másik szülő ellen próbálja fordítani. Az elidegenítő szülő manipulálja a gyermeket, akinek emiatt negatív érzései alakulnak ki az elidegenített szülővel szemben. Az ÁSK szakembereivel folytatott beszélgetésem során is felmerült ez a probléma, ahol konkrét példákat is ismertettek: az elvált szülők megosztották a gyermekek elhelyezését, és az apánál maradt fiúgyermek ugyanúgy bántalmazni kezdte verbálisan és tettelesen is az anyját, ahogy az apja tette, és ugyanazokkal sértegette, amit otthon mindig az apjától hallott.

A szülői elidegenítésnek sok esetben súlyos következménye is lehet a szülő-gyermek kapcsolatára nézve. *Felmerülhet a kérdés, hogy veszélyeztetésnek minősül-e az elidegenítés?* Ez a viselkedés már lelki bántalmazás, mind a gyermek, mind az elidegenített szülő tekintetében. Az elidegenítő és elidegenített szülők családjában a bántalmazó gyermek maga is áldozat. A gyermekek ilyenkor egyre jobban elzárkóznak az elidegenített szülőtől, dühösek rájuk, ami sokszor agresszivitásba is átfordulhat. Ennek oka az főként, hogy az elidegenítő szülő olyan mértékben fordítja a gyermeket a másik szülő ellen, hogy a gyermeke egy idő után ezeket az érzéseket nem tudja elvonatkoztatni a szülőjétől, magáénak érzi őket. Természetesen az elidegenítésnek is vannak fokozatai, nem minden helyzetben alakul erőszakká, vannak „enyhébb” szintű elidegenítések is. Richard N. Gartner az elidegenítés három formáját különbözteti meg. Enyhe elidegenítésnek nevezzük azt a típust, amikor a gyermek kritizálja a szülőt, azonban egyre inkább élvezzi a vele töltött időt, főleg akkor, ha már kikerült az elidegenítő szülő közelségéből. Közepesen súlyos elidegenítéskor a gyermek akkor is negatív érzéseket mutat ki a célszülővel szemben, ha az elidegenítő szülő nincs vele. Annak ellenére, hogy élvezik a célszülővel töltött időt, ezt nem árulják el nekik. Súlyos elidegenítésről akkor beszélhetünk, ha a gyermek mindenféle kapcsolatot megszakít a célszülővel, valamint ez abban különbözik az első kettő szinttől, hogy sokkal vehemensebben utasítja vissza a különélő szülőt. Alapvetően mindhárom fajta elidegenítést ugyanúgy kell kezelni, annyi különbséggel, hogy a súlyos elidegenítésnél szükség van a bíróság együttműködésére.⁵⁷ *Az elidegenítés a gyermek veszélyeztetettségét idézi elő abban az esetben, ha a szülő magatartása következtében kialakult állapot a gyermek fejlődését gátolja vagy veszélyezteti. Ennek a meglehetősen nehezen*

⁵⁷ <https://www.apakazigazsagert.org/cikk/szuloi-elidegenites-amit-a-terapeutaknak-tudniuk-kell>

felismerhető összefüggésnek az észlelése a gyermekekkel kapcsolatba kerülő szakemberek és a jogalkalmazó feladata. A gyakorlatban jellemzően a bontóperekben vagy a szülői felügyelet rendezésére irányuló perben találkozunk az elidegenítés jelenségével a bíróság. Számos bíróság is azon az állásponton van, hogy a szülői elidegenítés súlyos gyermek és lelki bántalmazásnak számít, így ezekkel az esetekkel nem csak a pszichológus foglalkozik, ugyanis a gyermekelhelyezésnél is fontos szerepet játszik. Szükség lehet ilyen esetekben a pszichológus szakvéleményére azért is, ha a gyermek már jó ideje abban él, hogy az egyik szülője a másik ellen uszítja, nem biztos, hogy az ítélőképessége alapján reális véleményt fogalmaz meg a szülei válása során. A Legfelsőbb Bíróság 17. számú irányelvét felváltotta a 24. irányelv, amely azonban nem hozott változást a gyermek elhelyezésével kapcsolatban. Ez kimondja, hogy „A gyermek nevelésére való alkalmatlanságra vonható következtetés abból, ha a szülő a gyermeket el akarja idegeníteni a másik szülőtől...”⁵⁸ Több bírósági határozat is lefekteti, hogy a gyermeknek szüksége van mindkét szülőjére, és hogy a szülői elidegenítés gyermekbántalmazásnak minősül. Példa erre a 1996.480. bírósági határozat, amelynek értelmében, hogy „A gyermek érdeke nem csupán az, hogy mindennapi ellátása, gondozása megfelelő legyen, hanem az is, hogy benne a mindkét szülőjével szembeni lelki és szellemi kapcsolat és a társadalmi beilleszkedéshez nélkülözhetetlen jogtisztelet kialakuljon.” Ebben az adott ügyben a Kúria megállapította, hogy az elidegenítő szülő magatartása a másik szülő ellen jogsértő volt, így kereseti kérelme ellenére nem nála helyezték el a gyermekeit. Az ítélet indokolása hangsúlyozza, hogy a felperes (elidegenítő szülő) a gyermek érdeke ellen cselekedett, az alperes (elidegenített szülő) ellen nevelte, és ezen felül a kapcsolattartást is rendszeresen megghiúsította.⁵⁹ *Az elidegenítő szülő ezzel szülői alkalmatlanságát mutatja, amit semmiképp nem lehet figyelmen kívül hagyni a szülői felügyelet gyakorlásának rendezésére irányuló perek során.*

Büntetőjogi következménye van a szülő elidegenítő magatartásának akkor, ha kiskorú veszélyeztetése büntetőjogi tényállás fogalmi elemeit megvalósítja (Btk. 208.§) az elidegenítő szülő. A bíróság ebben az esetben azt vizsgálja, hogy a nevelési-gondozási feladataiból eredő kötelességét súlyosan megszegte az elidegenítő szülő és ezzel a magatartásával a gyermeke fejlődését veszélyeztette.

⁵⁸ 24.szmű irányelv, <https://jogkodex.hu/doc/1591236>

⁵⁹ BH 1996.9.480

XII. A statisztikai adatokból levonható következtetések és összefüggések

Az általam vizsgált kutatások alapján megállapítható, hogy a nők nagyobb arányban lesznek bántalmazottak, míg a férfiak nagyobb arányban válnak bántalmazóvá. Az arányszámok azonban folyamatosan csökkennek, ami részben annak köszönhető, hogy hogyan teszik fel a megválaszolandó kérdéseket és mit tekintenek erőszaknak. Magyarországon a családon belüli emberölések esetében a férfi elkövetők száma meghaladja a nőkéét.

A Központi Statisztika Hivatal 2011-es statisztikája szerint ekképpen oszlanak meg a sértettek a családokban:

<https://www.ksh.hu/szamlap/életunk.html>

Az ábra alapján megállapítható, hogy a legnagyobb arányban a párkapcsolati bántalmazás van jelen, nagy aránya van továbbá a szülőknek, nagyszülőknek is. Az áldozatok 70 százaléka nő, 30 százaléka férfi. A

Központi Statisztikai Hivatal 2019-es adatai alapján minden tizedik gyermek veszélyeztetett hazánkban ártalmas gyerekkori élmények miatt, harmaduk bántalmazás, erőszak és elhanyagoltság miatt kerül veszélyeztetett státuszban.⁶⁰

Egy 2020-as bűnügyi statisztika alapján a 0-13 éves gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények közül a harmadik leggyakoribb bűncselekmény a szexuális erőszak volt. Ezeknek a gyermekeknek később súlyos lelki problémái lesznek a bántalmazások miatt. Van,

⁶⁰ <https://www.ksh.hu/szamlap/életunk.html>

akiben „csak” szorongásként mutatkozik ez meg, például: rágja a körmét, „nem beszédes”. Azonban előfordul, hogy valaki emiatt válik erőszakossá.⁶¹

XIII. Nemzetközi modellek⁶²

A továbbiakban nemzetközi kitekintést teszek, *más államok szülőbántalmazással kapcsolatos joggyakorlatát, jogintézményit és „joggyakorlatait” tanulmányozom. Célom olyan modellek felkutatása és bemutatása, amelyek a vizsgált államokban jól működnek, és amelyek mintaként szolgálhatnak, a hazai jogrendszerbe integrálhatók.* Ezen modellek átvételével nemcsak a bántalmazott szülők támogatását segíthetjük elő, hanem hozzájárulhatunk egy hatékonyabb és átfogóbb jogi keretrendszer kialakításához is, amely jobban védi az áldozattá váló szülőket.

13.1. Egyesült Államok és Kanada

Az Amerikai Egyesült Államok (továbbiakban USA) és Kanada az angolszász jogrendszer részei, amelyekben precendensjog érvényesül. E két ország jogi szabályozásának ismertetése lehetőséget ad arra, hogy megvizsgáljam, miként alakítják a jogi normák és gyakorlatok a szülőbántalmazás kezelését, és milyen különbségek és hasonlóságok figyelhetők meg a mi jogrendszerünkhöz képest.

Az USA-ban több szociális szolgáltatás is létezik, amelyek szakemberei bántalmazott, elhanyagolt vagy kizsákmányolt idős felnőtteknek segítenek, ezek a *Felnőttvédelmi Szolgáltatások (Adult Protective Services APS)*. Ezeket általában helyi vagy állami egészségügyi, öregedési vagy szociális osztályok kezelik. Nemcsak egészségügyi, hanem jogi segítséget is nyújtanak ezek a szervezetek a bántalmazott felnőtteknek.⁶³ A szolgáltatás igénybevételének nem feltétele a családon belüli erőszak, azonban ezek a leggyakoribb esetek. A *National Center on Elder Abuse (NCEA)* szervezet álláspontja, hogy a közös jellemzői az idősebb emberek bántalmazásának, hogy ezeket azok követik el, akiket ismernek és megbíznak bennük, mint például a családtagjaik.⁶⁴ Emellett minden szervezet kiemeli, hogy ezek a

⁶¹<https://novekedes.hu/interju/gyurko-szilvia-a-gyermekbántalmazasi-statisztika-novekvo-tendenciat-mutat-magyarorszagon>

⁶² Nyilatkozat mesterséges intelligencia használatáról: A dolgozat szerzőjeként nyilatkozom, hogy a dolgozat készítéséhez használtam mesterséges intelligencia-alapú fordító programot (Google translate) a Nemzetközi modellek fejezetem idegen nyelvi forrásainak fordításához.

⁶³ <https://www.napsa-now.org/>

⁶⁴ <https://ncea.acl.gov/elder-abuse#gsc.tab=0>

bántalmazások nemcsak fizikai jellegűek lehetnek, hanem megjelenik a lelki bántalmazás, szexuális erőszak, vagy a pénzügyi kizsákmányolás is. Az *Older American Acts (OAA)* olyan szociális szolgáltatásokat és programokat támogat, amelyek 60 év feletti idősök bántalmazását, elhanyagolását és kizsákmányolását akadályozzák meg. Ilyenek a támogató szolgáltatások, a családgondozók támogatása, a tartós gondozási ombudsman program, a gyülekezeti és hához szállított táplálkozási szolgáltatások, valamint az idősök bántalmazását, elhanyagolását és kizsákmányolását megelőző szolgáltatások.⁶⁵ Nincsenek azonban olyan szervezetek vagy programok, amelyek megvédenék a szülőket a bántalmazó gyermekektől, serdülőktől vagy tinédzserektől, anélkül, hogy ne gyakorolják tovább szülői jogukat abban az államban, amelyben élnek. Jacqueline Barkley szerint a *mediáció* a szülő-gyermek között segíthet, de nem megoldás, ugyanis ez veszélyes mivel a mediáció során két egyenrangú fél van. Ebben az esetben viszont a kamasz gyermeket nem lehet egyenrangúan kezelni a felnőtt szülővel. A bántalmazó kapcsolatokban azért nem ajánlják a mediáció lehetőségét, mert áldozat-elkövető kapcsolatokról beszélünk, így az egyenlőség nem valósulna meg a felek között. A probléma megoldásának első lépése, hogy el kell ismerni a bántalmazás megtörténtét mindkét félnek, ugyanis a végső cél nem az egyenrangúság megteremtése, hanem az ésszerű szülői hatalom megteremtése.

Egy kanadai irodalom szerint kevés rendőrségi eszköz van kéznél a szülőbántalmazások kapcsán, azonban lehet szükség van a rendőrség közbelépésére azért, hogy a gyermek felfogja a tettének valós súlyát.⁶⁶ Abban az esetben, ha a szülő a rendőrséghez fordul, a gyermeket a legközelebbi rendőrségre szállítják hivatalos kihallgatás céljából, majd a rendőrség a következő lépéseket teheti: informálisan figyelmezteti, vagy formálisan megszervez egy helyreállító igazságszolgáltatási konferenciát. Ennek feltétele, hogy a 10 és 17 év közötti fiatal beleegyezik. További lehetőség, hogy az ügyet a Gyermekbíróság elé viszik (a gyermekbíróság határozatot hoz). Abban az esetben, ha bűncselekmény súlyos, letartóztathatják és őrizetbe vehetik az elkövetőt. A 10 év alatti gyermekek ellen nem lehet vádat emelni, de a rendőrség továbbra is segítségért és tanácsért hívható. Amennyiben a gyermek 10 és 18 év közötti, az ügyeket a

⁶⁵ <https://ncea.acl.gov/lawandpolicy#gsc.tab=0>

⁶⁶ https://web.archive.org/web/20120227113055/http://www.phac-aspc.gc.ca/ncfv-cnivf/pdfs/Abuse_E.pdf, utolsó letöltés: 2024.08.01.

fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerén belül intézik. A bíróság dönt arról, hogy milyen lépéseket tesz, ha bebizonyosodik, hogy bűncselekményt követett el.⁶⁷

Az USA több városában (mint például a Seattle-i *Step-Up*) speciális programok segítenek a családoknak. Ezek a programok egy *családot védő biztonsági terv* kialakításában működnek közre, valamint elmagyarázzák a bántalmazó folyamat dinamikáját a szülőknek és a gyerekeknek egyaránt. A *Step-Up* program esetében a szülők és gyerekeik együtt tanulják és gyakorolják a tiszteletteljes kommunikációhoz és problémamegoldáshoz szükséges készségeket 3 csoportban: A tinédzserek és a szülők is hetente egyszer jönnek a csoportba 90 percre. A gyerekek egy ifjúsági csoportban dolgoznak, és olyan készségeket tanulnak, amelyek segítségével megakadályozhatják az erőszakos viselkedést, és megérthetik az erőszakot, a bántalmazást és a hatalmat, illetve a tiszteletet, a bizalmat és a biztonságot a családi kapcsolatokban. A szülők szülői csoportban dolgoznak, ahol biztonsági tervezési és szülői készségeket tanulnak, hogy támogassák fiataljaikat. A szülő/tinédzser csoportban a családok egy tiszteletteljes családi modellt tanulnak meg a konfliktusok közös megoldására.⁶⁸ Amennyiben ezek a terápiák már nem nyújtanak megoldást, a fiatalkorúak igazságszolgáltatása (*juvenile justice*) vagy bentlakásos programok is segíthetnek a szülőknek.⁶⁹

13.2. Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyság szintén az angolszász jogrendszer része, így fontosnak tartottam erről is említést tenni, összehasonlítva a hazai, valamint az amerikai jogrendszerrel.

Az Egyesült Királyságból származik a jelenség hivatalos elnevezése: *Child and adolescent to parent violence and abuse (CAPVA)*. Ez a családon belüli bántalmazás egyik formája, ahol a gyermekek/serdülők különféle káros viselkedéseket alkalmaznak a szülőkkel/gondozókkal szemben, annak érdekében, hogy ők irányíthassanak. Ezek a gyerekek bántanak, büntetnek, bántóan beszélnek és/vagy irányítják környezetüket. A bántalmazó viselkedési formák magukban foglalják a fizikai erőszakot, a verbális bántalmazást, az olyan viselkedéseket, amelyek az érzelmileg és/vagy pszichológiailag bántalmazóak, valamint azokat is, amelyek

⁶⁷https://web.archive.org/web/20120805043110/http://www.parentlink.act.gov.au/parenting_guides/teens/abuse_to_parents

⁶⁸<https://kingcounty.gov/en/court/superior-court/courts-jails-legal-system/court-programs-children-families/juvenile-court-services/programs-services-juvenile-court-for-families-experiencing-violence/step-up>

⁶⁹ <https://psychcentral.com/lib/what-causes-domestic-violence#next-steps>

vagyon kárt okoznak és/vagy anyagiilag sértik a szülőket. A bántalmazás szexuális jellegű is lehet.⁷⁰ A CAPVA jellemzően a serdülőkor elején vagy közepén kezdődik, és csúcspontja 14 és 16 év között van, majd 18 éves kor után csökken.⁷¹

Észak Yorkshireben van egy *Safeguarding Children Partnership* elnevezésű szervezet, aminek keretében működik a *Solihull* szülői program és annak számos ingyenes modulja elérhető. Ezek közé tartozik a Gyermek megértése – az önszabályozás és a harag. Vannak online foglalkozások a haragról és a gyermekek fejlődéséről, a haragról és önállóságról, a harag érzéskezelésben betöltött szerepéről, a gyermekek haragjára való reagálásról, a haragról, mint válasz a stresszes helyzetekre. A *Respect Programot* kifejezetten olyan családok számára fejlesztették ki Észak-Yorkshire-ben, ahol 10 és 18 év közötti gyermekek bántalmazzák a szüleiket. Ez egy önkéntes program azoknak a családoknak, akik szeretnék azon dolgozni, hogy pozitív változást érjenek el a családon belül. A program részeként az *IDAS* gyermekek és fiatalok gyakorlói strukturált foglalkozásokon dolgoznak együtt a szülőkkel és gyerekekkel, hogy támogatást, betekintést és néhány egyszerű célzott megoldást kínáljanak a családi kapcsolatok és dinamika javítására. A foglalkozások a szülői stílusokra és a haragkezelési technikákra összpontosítanak, amelyeket az egész család alkalmazhat. A program jellemzően három hónapig tart, és a csapat elismeri, hogy a család minden tagja része a megoldásnak, és közös munkával harmonikusabb otthon alakíthatnak ki. A szülőknek gyakran korán van szükségük támogatásra, amikor gyermekeik agresszív és káros viselkedést tanúsítanak velük szemben, ami konfliktusokat okoz kapcsolataikban, és további nyomást és kihívást jelent. A korai beavatkozás segíthet a családi kapcsolat újjáépítésében és helyreállításában azáltal, hogy meghallgatják és elismerik a problémákat mind a szülők, mind a gyermekek/fiatalok számára, az egész család megközelítésével a probléma megoldásában. Ha az értékelési folyamat során a gyermekek vagy serdülők közötti erőszakot és bántalmazást azonosítják, a *C&F Service* munkatársai a *Restorative Academy*-hez fordulhatnak a gyermek/fiatal támogatásáért. Fontos, hogy a dolgozók továbbra is támogassák a szülőket, és közvetlenül velük dolgozzanak. Egy helyreállító módszerekkel foglalkozó szakembert bíznak meg a fiatal támogatásához. Minden családtagot összehoznak egy helyreállító találkozóra, ahol megvitatják az eskalációs ciklusokat, a viselkedési mintákat és a helyreállító/megoldásra összpontosító stratégiákat a

⁷⁰ Victoria Baker and Helen Bonnick: Understanding CAPVA (4.o.), <https://domesticabusecommissioner.uk/wp-content/uploads/2021/11/CAPVA-Rapid-Literature-Review-Full-November-2021-Baker-and-Bonnick.pdf>, 2024.11.29.

⁷¹ https://www.solihull.gov.uk/sites/default/files/2023-03/Draft-Child-to-parent-abuse-procedures.pdf?fbclid=IwY2xjawGz8ftleHRuA2FlbQIxMAABHerx0z5woAr3ebKyKFS1pfuUA5We9tZf_DiMc_rP7tG3uFsPjGn9Bpiq9TA_aem_n-znoCDkH_9jF_3vwrAk5Q, 2024.11.29.

szülők és gyermekeik közötti kommunikáció javítása és a pozitív eredmények biztosítása érdekében.⁷²

Kelet Sussexben van egy külön CAPVA program, ami két elemből áll. Egy 8 hetes oázis, amiben csatlakozni lehet valamelyik gyermek/kamasz szülői erőszak/bántalmazás csoportjához, ahol oktatási és terápiás foglalkozások támogatják a szülőt és az egész családot a gyógyulási úton. A második elem a választható, személyre szabott támogatás. Személyre szabott támogatást a program munkatársaitól lehet kapni, akiket arra képezték ki, hogy biztonsági tervezést és útmutatást nyújtsanak az egész család számára. A program célja a családi kötelékek gyógyítása. a szülőket és a családtagokat képessé kell tenni a kapcsolatok gyógyítására, és magabiztosan reagálni gyermekük viselkedésére. További cél a biztonság biztosítása, vagyis, hogy biztonságos otthoni környezetet alakítsanak ki, ahol a család minden tagja boldogulhat. Mindezekon túl törekszenek a mentális egészség és az általános jóllét javítására. Szintén elengedhetetlen a kapcsolatok ápolása, a bizalomra és tiszteletre épülő családi kapcsolatok erősítése és az ártalmak megelőzése, hogy csökkenjenek a súlyos károsodás kockázatai. Cél továbbá egy társadalmi változás létrehozása, hogy hozzájáruljanak a családon belüli bántalmazás legrejtettebb formájára adott társadalmi válaszok átalakításához.⁷³

Amanda Holt *Child to Parent Abuse* tanulmányában – amely az angliai és walesi gyerekekre és fiatal felnőttekre fókuszál – kifejti, hogy a szülőbántalmazás komplex téma, ugyanis az a gyermekek koraként máshogy vizsgálándó és máshogy is viszonyul hozzá mind a jog, mind a pszichológia. 10 éves kor felett a gyerek eléri a büntetőjogi felelősség szintjét, 16 év felett a bántalmazások már családon belüli erőszaknak minősülnek, 18 év felett a szülőnek már nincs többé szülői felelőssége a gyermeke iránt, majd az utolsó kategória a szülők kora alapján úgy alakul, hogy a 65 év felett idős bántalmazásnak nevezzük a szülőbántalmazást. Az Egyesült Királyságban különböző elnevezéseket is használnak a problémára, mint ahogy már említettem: gyermek/serdülő általi erőszak és bántalmazás (*child/adolescent to parent violence and abuse*), gyermek általi erőszak (*child to parent violence, CPV*), és családon belüli serdülőkori erőszak (*adolescent family violence, AFV*). Különböző forrásokból állapítják meg a bántalmazások számát, mint a büntető igazságszolgáltatási adatok, szolgáltatás felhasználói adatok, valamint a közösségi felmérések. 2018-2020 között az ügyeknél, amikhez 25 éveseknél fiatalabbaknak

⁷² https://safeguardingchildren.co.uk/child-adolescence-to-parent-violence-and-abuse-capva/?fbclid=IwY2xjawGz8ipleHRuA2FlbQIxMAABHRfaq481eyAOjsuELbAOd92ysEfRbVjMf8YpsuOZdWQQqfboeuLO3JiyhQ_aem_XIKmSbxaCU-BjHJivckm6w, 2024.11.29.

⁷³ https://1space.eastsussex.gov.uk/Services/4646?fbclid=IwY2xjawGz8ktleHRuA2FlbQIxMAABHx0z5woAr3ebKyKFS1pfuUA5We9tZf_DiMcrP7tG3uFsPjGn9Bpiq9TA_aem_n-znoCDkH_9jF_3vwrAk5Q, 2024.11.29.

köze volt, azt tapasztalta az angol rendőrség, hogy a bejelentett bántalmazások száma csökkent. Ezek az ügyek 2 főle kategóriát kaptak, ember elleni erőszak (60%) és bűnügyi károkozás (25%). Az áldozatok 89%-a szülő, 6%-a nagyszülő volt. Ugyanez a tanulmány elemezte a bűnözési rátát Angliában és Walesben egy 9 éves időszakra (2011-2019) nézve és azt találták, hogy a szülőbántalmazások 1,2%-a az összes jelentett bántalmazásnak a vizsgált országokban. A szerző azt is megállapította, hogy a szülőbántalmazási ügyek 43%-a nincs bejelentve a rendőrségen. A nemek olyan szempontot játszanak ezekben a bántalmazásokban, hogy az esetek többségében az anya az áldozat, azonban a bántalmazó félnél hasonló arányban figyelhető meg a lánygyermek mint a fiúgyermek. Ennek ellenére több bejelentés érkezik a rendőrséghez és több letartóztatás is történik a fiúgyermek ellen, ha az áldozat nő. Ennek az is az oka, hogy a lányok inkább verbális, a fiúk inkább fizikai erőszakot alkalmaznak a szüleik ellen. Érdekes azonban összehasonlítani, hogy a szülőgyilkossági ügyeknél az áldozat neme ugyanolyan arányban fordul elő, míg az elkövető inkább fiúgyermek. A bejelentések száma úgy csökken, ahogy a gyermek életkora, sőt 12 év alatti gyermekekre nem is érkezett bejelentés egy felmérés alapján. Persze ez nem azt jelenti, hogy a bántalmazások is ilyen arányban történnek, mert a szülők sokszor nem jelentik be ezeket. A szülőkre nagy hatással vannak ezek a bántalmazások, és nem csak fizikálisan, ezen túlmenően pszichés és anyagi gondok, közösségi-életbeli problémák is felmerülhetnek. Az is jellemző, hogy nemcsak a szülőre van káros hatással a cselekedet, hanem másokra is a családban, így például a testvérekre. Ha nem is közvetlen tetteiben látszik ez meg, gyakran a testvér elszigetelődik a családtól. Mivel a legtöbb bántalmazás az anya-fiú kapcsolatban jelenik meg, ez olyan fejlesztéshez vezetett, ami merít a családon belüli erőszak elleni programokból, aminek hangsúlya a nemi minták erején, kontrollján és az áldozatok jogain van. Egy családon belüli erőszak elleni keretrendszer létrehozása a figyelmet a családon belüli fiatal elkövetőkre fordítja, ami ellentétben áll a tradicionális fiatal igazságügyi modellel, amely a családi otthonon kívüli bűnözésre fókuszál. Másrészt, a gyermekek jogai azt sugallhatják, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás megfelelőbb, akkor is, ha nem tűnnek jó megoldásnak szülőbántalmazások esetén. A fiatalok igazságszolgáltatásának képviselői kritikával illetik, hogy a gyermekek és a szülők közötti bántalmazási ügyeket fiatalok bíróságán tárgyalják, nem pedig a családon belüli bántalmazásra szakosodott bíróságokon. Sok esetben a bíróságon nem derül ki rögtön a szülőbántalmazás, ugyanis a szülők félnek azt elmondani, mert nem akarják, hogy a gyerekeiket elvegyék tőlük. A szülőbántalmazások kapcsán a kríziskezelésnek be kell vonnia az iskolákat, más oktatással foglalkozó intézményeket és a gyermekgondozói szolgáltatásokat is a probléma megoldása érdekében. Szükséges lehet az együttműködésre a rendőrséggel, a felnőttgondozói

szolgáltatásokkal, lakhatási, egészségügyi, szerhasználati és családon belüli erőszakkal kapcsolatos szolgáltatásokkal is. Emiatt több fiatal bűnözéssel foglalkozó szervezet kísérletezett a „*Junior Marac*” modellel, ami multiügynökségekkel összefüggő kockázatértékelési konferenciát jelent (*MARAC*). Ez a modell a felnőttek elleni családon belüli erőszaknál használatos, ahol az elkövetők 16 évnél fiatalabb gyerekek. Angliában és Walesben a fiatakorúak bűnelkövető szervezetek (*youth offending services*) máshogy reagálnak a szülőbántalmazásra. Néhány ilyen szervezet „házon belüli” beavatkozási programot vezetett be, amik a családokkal foglalkoznak, gyakran párhuzamosan működtetnek csoportokat szülőkkel és a fiatalokkal. A programok erőforrás igényesek és nehéz belevonni a fiatalokat ebbe. Más ilyen szervezetek kiképezték a dolgozókat, hogy olyan programokat szervezzenek és készítsenek elő, mint az *Erőszakmentes Ellenállás*, *Step-Up*, és a *Ki a felelős?* Továbbá léteznek olyan szervezetek is, amelyek egy sokkal általánosabb beavatkozást javasolnak, mint a családi mediációt, a funkcionális családterápiát, a multiszisztematikus terápiát vagy a családi csoport konferencia megszervezését.⁷⁴

13.3.Spanyolország

Spanyolországot azért tartom kiemeltnek fontosnak megemlíteni a szülőbántalmazás kapcsán, mert ennek az országnak van egy sajátos intézete az ilyesfajta családon belüli erőszak kezelésére, megoldására.

A *Recurra Ginso* nevű intézet kifejezetten a szülőbántalmazás kezelésére szakosodott. Ez egy nonprofit szervezet, amely különféle programokat kínál problémás viselkedésű gyermekek és serdülők számára tizenkettő és húszéves kor között. Ilyen lehetőségek a Retiro nappali kórház, bentlakásos terápiás központ és a Recurra-ginso klinika, ahol pszichológiai tanácsadást, terápiás programokat, vagy akár a bentlakásos központban intézményesített elhelyezést is kaphatnak a gyermekek. A projekt célja, hogy átfogó segítséget nyújtson a családoknak, akik ilyen problémákkal küzdenek. Emellett a szülőknek és gyerekeknek olyan technikákat tanítanak, amelyekkel fejleszthetik a konfliktuskezelési és kommunikációs készségeiket. A klinika segítséget nyújt a depresszió és az agresszivitás kezelése mellett a függőségekkel küzdő

⁷⁴ Dr Amanda HOLT: Child to parent abuse, <https://www.justiceinspectors.gov.uk/hmiprobation/wp-content/uploads/sites/5/2022/08/Academic-Insights-Child-to-Parent-Abuse-Dr-Amanda-Holt.pdf>, Utolsó letöltés:2024.07.05.

gyermek számára is, valamint a gyermekeknek különböző egészségügyi és oktatási szakemberek segítenek.⁷⁵

XIV. Következtetések

Dolgozatom célja, hogy felhívja a figyelmet a szülőbántalmazás problémájára, valamint arra, hogy elengedhetetlen olyan intézményesített védelmi lehetőségek kialakítása, ahol az „áldozatszülők” segítséget kérhetnek abúzus esetén. Úgy vélem, hogy ennek a bántalmazási formának sokkal nagyobb figyelmet kellene kapnia, – hiszen, amint azt az értekezésben is kifejttem, – a jogi keretek nem nyújtanak elegendő védelmet a szülők számára, és mindössze néhány olyan intézmény létezik, ahol az áldozatok tényleges támogatást kaphatnak.

A jogi keretek, különösen a családon belüli erőszak esetén, sokkal inkább a fiatalkorúakkal szembeni bántalmazásokra fókuszálnak és nincs megfelelő normatív szabályozás arra vonatkozóan, hogy mi történik abban az esetben, ha a gyermek bántalmazza a szülőt.

Napjainkra eljutottunk oda, hogy a családon belüli bűncselekményeket már nem csupán magánügyként kezeljük; a jogalkotó is komoly figyelmet szentel ennek a problémának. Az Alkotmánybíróság 53/2009. (V. 6.) határozata hangsúlyozta, hogy *„a családon belüli erőszak kezelése kilépett a magánszféra köréből, és a megszüntetése közüggé vált.” Ez a megállapítás alapvetően megváltoztatja a családon belüli erőszakkal kapcsolatos diskurzust, és rávilágít arra, hogy a társadalomnak felelősséget kell vállalnia a családon belüli erőszak különböző formáival szemben.* Ennek fényében a szülőbántalmazás, mint a családon belüli erőszak egyik súlyos és gyakran elhanyagolt formája, kiemelt figyelmet érdemel. Nem csupán jogi, hanem társadalmi szinten is fontos, hogy a bántalmazás áldozatai, legyenek akár szülők vagy gyermekek, megfelelő támogatást kapjanak. A társadalmi attitűdök megváltozása és a jogi keretek szigorítása együttesen segíthet abban, hogy a családon belüli erőszak minden formáját hatékonyabban kezeljük, és végső soron csökkentsük a bántalmazások előfordulását.

Ahogy az a Solt Ágnessel folytatott interjúm során is felmerült, megfigyelhető a magyar gyermekvédelmi rendszer működésének számos problémája. A kutató szerint a jelenlegi

⁷⁵ <https://recurr.es/hospital-de-d%C3%ADa-retiro> Utolsó letöltés:2024.09.30.

állapotok (szakember hiány, infrastrukturális és tárgyi feltételek hiánya, speciális intézmények hiánya) nem segítik a gyermek bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettségének megszüntetését, a fennálló rendszerabúzus inkább a kriminalizálódás vagy a további bűnelkövetés irányába tereli a szakellátásban nevelkedő gyermeket.

Továbbá a Kovács Piroska pszichológussal folytatott interjúból kiderült, hogy jellemzően nevelési nehézségekkel küzdenek a szülők, így a cél elsősorban az, hogy megtanulják a keretek megtartását a gyermekeik nevelésében.

XV. Javaslatok

A kutatást záró javaslataimat a szakirodalom feldolgozása alapján, a gyakorlat elemzése és a külföldi jó gyakorlatok feltérképezése útján állítottam össze. Az általam felállított spektrum a prevenciótól indulva a normasértésre adott válaszokat fedi le szem előtt tartva a kutatásban segítő kriminológus véleményét, hogy ebben a helyzetben a jog csak ultima ratio megoldás lehet:

1. Fontosnak tartom a **segítő szolgáltatások bővítését**, (úgy, mint a családsegítő és szociális szolgáltatások bővítése), amelyek segítséget nyújtanak a bántalmazott szülők számára pszichológiai támogatás vagy jogi tanácsadás formájában.
2. Prevenció fontosságára mutat rá a differenciális asszociáció elmélet. Az elmélet a társadalmi kapcsolatok átalakításának fontosságára hívja fel a figyelmet. Tehát a megelőzés érdekében megfelelő **tudatosságnövelő kampányok elindítására lenne szükség**. Javaslom, hogy indítsanak országos kampányokat a családon belüli erőszak ezen ágának tudatosítására, amelyek célja a társadalom érzékenyítése és az áldozatok segítése és elérése. A szociális ökológia modell makroszintje szerint segítséget jelenthetnek az erőszakellenes kampányok, támogató családpolitikai intézkedések és a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése, amelyek hozzájárulhatnak a családok stabilitásához és az erőszakos normák visszaszorításához.
3. Tekintettel arra, hogy sok esetben a családon belüli feszültségek a szülő-gyermek határeltolódásból fakadnak, a **családi erőforrások megerősítésére van szükség**. Bronfenbrenner szociális ökológiai modellje alapján véleményem szerint a szülőbántalmazás megelőzése több szinten is megvalósítható. Mikroszinten segítség lehet a szülői nevelési tanfolyamok, konfliktuskezelési technikák oktatása és a családon

belüli kommunikáció fejlesztése. A differenciális asszociáció elmélete rávilágít arra, hogy a szülőbántalmazás megelőzése és kezelése nemcsak az egyén szintjén, hanem a családi és társadalmi kapcsolatok átalakításával érhető el. Így ez az elmélet is igazolja például a családterápia vagy nevelési tanácsadás fontosságát.

4. Az **oktatás és képzés** rendkívül nagy szerepet játszik a bántalmazások számának redukálásában, így fontosnak tartom a rendőrségi és szociális munkások képzését, hogy képesek legyenek felismerni és megfelelően kezelni a bántalmazás ezen típusát, és beazonosítani a bántalmazott szülők szükségleteit. A szülői elidegenítés jelensége nehezen felismerhető, ezért a ugyanilyen fontos lenne a gyermekkel foglalkozó szakemberek képzése az elidegenítés folyamatáról, a szereplők személyiségjegyeiről, a gyermekben kiváltott érzésekről.
5. **Nagy szerepe van az oktatási intézmény jelzésének a gyermekvédelmi jelzőrendszerben.** A jelzés alapja lehet a gyermek tanulási nehézsége. A jelzést követően a pedagógiai szakszolgálathoz kerülve azonosítják be az agressziót. De konkrétan az iskolai agresszió miatt is jelezhet az iskola a pedagógiai szakszolgálat felé, ahol pszichológusok foglalkoznak a gyerekekkel és a családdal is a problémák megoldása kapcsán.
6. **Megfontolásra ajánlom a gyermekjóléti alapellátás szolgáltatásainak bővítését.**
7. A nemzetközi kitekintés során több **helyreállító/resztoratív programot** ismerhettünk meg. Tekintettel arra, hogy a szülőbántalmazás esetén az erőegyensúly megbomlik és a felek közötti erőviszonyok eltolódnak, a szakirodalom szerint a mediáció szerepe nem ajánlott, mert abban a bántalmazott fél nem érzi biztonságban magát. **Támogató közeget jelenthet ugyanakkor a konferencia és kör modellek alkalmazása, amelyek segítik a felelősségvállalást, a szükségletek feltárását és a jóvátételi folyamatot.** Ezek alkalmazásával a család diszfunkcionális működése is kontrolálható.
8. **Az érték vagy érdekalapú konfliktusból fakadó szülőbántalmazás esetén jó eséllyel alkalmazható a normaépítő, indulatkezelő- és agresszió helyettesítő, értékrendkorrekciós foglalkozás, a szükségletalapú kommunikáció és a szülő-gyermek mediáció.** Fontos lenne, hogy a családok ismerjék ezeket a lehetőségeket és elérhetőek legyenek számukra. A felsorolt egyéni- és csoportfoglalkozások tantervbe történő beépítése segítséget jelenthetne azon családok számára is, akik anyagi lehetőségeik miatt nem tudnak igénybe venni piaci szolgáltatást.
9. **A normasértő gyermekek esetén a (szocializációs és reszocializációs) nevelés elvének szem előtt tartásával szükségesnek találnám egy átfogó és jól kidolgozott**

szankciórendszer kidolgozását annak érdekében, hogy a tettükért történő felelősségvállalás ténylegesen megvalósuljon. Ehhez intézményes keretek, megfelelően képzett szakemberek szükségesek. A megelőző pártfogás elrendelésekor lehetőség nyílik a különös magatartási szabályok elrendelésére. Abban az esetben, ha a szülőbántalmazás eléri a (jogi értelemben vett) normasértés szintjét, lehetőség van a 2. pontban felsorolt egyéni- és csoportos foglalkozásokon történő részvétel előírására az ún. közösségi foglalkoztatók programkínálatában. Az országban jelenleg 3 ilyen közösségi foglalkoztató működik, ajánlott lenne további foglalkoztatókat létesíteni

10. A bántalmazott szülők védelmének erősítése céljából jogi védelmi mechanizmusok kidolgozását tartom indokoltnak. Javaslom egy új jogi keretrendszer létrehozását, amely kifejezetten a bántalmazott szülők védelmét célozza, beleértve a **bántalmazóval szembeni távoltartási intézkedések egyszerűsítését.**
11. Amennyiben a gyermek magatartása eléri az agresszió azon szintjét, hogy a szülő már fél a saját gyermekétől, megfontolandó lenne a **szülő védelmének biztosítása menedékhelyek létrehozásával.** Az oktatás és képzés rendkívül nagy szerepet játszik a bántalmazások számának redukálásában, így fontosnak tartom a rendőrségi és szociális munkások képzését, hogy képesek legyenek megfelelően kezelni a bántalmazásezen típusát, és felismerjék a bántalmazott szülők szükségleteit.
12. **A feszültség csökkentése érdekében – amennyiben a gyermek egészségügyi állapota lehetővé teszi – javaslom a gyermekek ideiglenes kiemelését a családból.** Ilyen esetekben a gyermek kerülhet gyermekek átmeneti otthonába, kollégiumba, illetve szoba jöhet még a családbafogadás is. Ezzel párhuzamosan szükségesnek tartom az egyéni terápiát is a gyermek és a családja számára.
13. Szintén fontosnak tartom a **nemzetközi joggyakorlatok adaptálását, az általam is bemutatott sikeres külföldi „joggyakorlatok” átültetését a magyar jogrendszerbe,** amely lehetővé tenné a bántalmazott szülők hatékonyabb védelmét.

IRODALOM

Jogforrások

1997. évi XXXI. törvény A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról
2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről
2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről
2012.évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2013. évi V. törvény a Polgári törvénykönyvről
32/2007. (OT 26.) ORFK utasítás a családon belüli erőszak kezelésével és a kiskorúak védelmével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására
53/2009. (V.6.) AB határozat, <https://njt.hu/jogszabaly/2009-53-30-75>
BH 1996.9.480
BH 2020.7.195
Kúria 24. számú Irányelve a 17. számú Irányelv módosításáról
Magyarország Alaptörvénye (2011.április.25.)

Felhasznált irodalom jegyzéke

ALFÖLDI Ágnes Dóra: A családon belüli erőszak és a magyar büntetőjog (JURA, 2011/2., 150-155. o.), <https://szakcikkladatbazis.hu/doc/5247449>, 2024.06.17.
ALBERT Bandura: Social Learning Theory, Prentice-Hall, Inc.Englewood Cliffs, 1977.
BAGDY Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok (28.o.) 2024.09.20.
BERÁN Eszter, BARTA Judit, CSABA Krisztina, MÁRKUS Lilla, MEDGYESI Patrícia (2019) Fejlődéslélektan gyakorlatok, Akadémia Kiadó, 2024.10.20.
BÍRÓ Judit, CSEPELI György: Szülőgyilkos fogvatartottak a csillagbörtönben, (1.-2.o.)2024.09.09.
BRONFENBRENNER, Urie: Die Ökologie der menschlichen Entwicklung, Frankfurt/M., 1981
Dr Amanda HOLT: Child to parent abuse, <https://www.justiceinspectors.gov.uk/hmiprobation/wp-content/uploads/sites/5/2022/08/Academic-Insights-Child-to-Parent-Abuse-Dr-Amanda-Holt.pdf>, 2024.07.05.
Dr. HERKE-FÁBOS Barbara Katalin: A megelőző pártfogás a jogágak metszéspontjában <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/herke-fabos-barbara-katalin/herke-fabos-barbara-katalin-muhelyvita-ertekezes.pdf>, (61.-63.o.) 2024.10.11.
Dr. TORMÁSI-ALMÁSI Tímea: A fiataloknál alkalmazandó diverziós eljárások - Az elterelés formái a büntetőeljárársban (17.-18.o.) 2024.07.10.
DR. VISONTAI-SZABÓ Katalin: A családon belüli erőszak pszichológiai és jogi vonatkozásai (8.o.) 2024.06.17.

- GÁDOROS Júlia dr: A „bántalmazott” szülő: Az intrafamiliaris agresszió sajátos formájáról, Utolsó letöltés:2024.06.10.
- GARAI Renáta: A kapcsolati erőszak bűncselekmény tényállásának 10. születésnapjára Összegző gondolatok a joggyakorlat tükrében, https://real.mtak.hu/181023/1/12728-Cikk_szovege-54296-1-10-20231016.pdf (1745-1746 o.),2024.06.20.
- HERKE-FÁBOS Barbara Katalin: A család szerepe a bűnelkövető gyermek nevelésében. In: Csíti Béla, Dúl János (szerk.): opuscula civilia pályakezdő civilisták ii: szimpóziuma: A családok és a családpolitika sinergiái a jogban., https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/Opuscula_2022_6_Palyakezdo_Civilistak_II_Szimpoziuma.pdf,2024.09.28. (28.-44.o.)
- HERKE-FÁBOS Barbara Katalin: A megelőző pártfogás a jogágak metszéspontjában (148-153.o.), 2024.11.10.
- HERKE-FÁBOS Barbara Katalin: Az áldozatsegítő központok helye a gyermekvédelmi jelzőrendszerben-az áldozattá válás kezelése igazságügyi szolgáltatási eszközökkel. Családi Jog 2023/4. <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/6093928>, (34.o.) 2024.10.02.
- KORINEK László: Kriminológia (352-358.o.)
- PÁLVÖLGYI Ákos: A megelőző pártfogás, mint a bűnmegelőzés egyik lehetséges eszköze. Büntetőjogi Szemle 2012/2. (29-34.o.) 2024.06.01.
- PÁLVÖLGYI Ferenc: Értékközvetítés, értékszocializáció és erkölcsi nevelés, [https://btk.ppke.hu/storage/tinymce/uploads/old/uploads/articles/180416/file/%C3%89rt%C3%A9kkszocializ%C3%A1ci%C3%B3%C3%A9s%20nevel%C3%A9s%20\(PF\).pdf](https://btk.ppke.hu/storage/tinymce/uploads/old/uploads/articles/180416/file/%C3%89rt%C3%A9kkszocializ%C3%A1ci%C3%B3%C3%A9s%20nevel%C3%A9s%20(PF).pdf), 2024.10.19.
- POLT Éva: A kormányhivatal működése az áldozatsegítés terén. In: Piukovics Éva (szerk.): Módszertani Kézikönyv az áldozatsegítő központok munkatársai számára. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2022. (45.o.) 2024.10.01.
- RANSCHBURG Jenő (1996): A nő és a férfi, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2024.10.20.
- Robert K. MERTON: Társadalomelmélet és társadalmi struktúra, Budapest, 1980.
- Rosemary PATERSON et al.: Adolescent Violence towards Parents: Maintaining Family Connections When The Going Gets Tough. ANZ Journal of Surgery 23/2. (90–100.o.) 90, 2024.10.01.
- SOLT Ágnes: A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológia háttere, https://okri.hu/images/stories/KT/KT59_2022/010_Solt_164-180.pdf, (174-175.o.) 2024.06.17.
- SUTHERLAND Edwin H.: Principles Of Criminology. 1947. negyedik kiadás elérhető: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.34192/page/n3/mode/2up>
- SZIJJÁRTÓ István: Állami áldozatsegítés: legjobb gyakorlatok a dél-dunántúli régióból. Belügyi Szemle 2021/5., (812.o.) 2024.10.01.
- VIRÁG György: Családon belüli erőszakról. Belügyi Szemle, 2005/9. (3-22.o.) 2024.10.05.
- VÖRÖS Eszter Erzsébet: A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése Magyarországon és az egyes jogi kultúrákban (48-49.o.), 2024.11.18.

Internetes források

- Gyurkó Szilvia: Szülőbántalmazás: amikor a szülő fél a gyermekétől (okkal) <https://wmn.hu/ugy/63725-szulobantalmazas-amikor-a-szulo-fel-a-gyereketol-okkal> 2024.12.12.
- Ügyészégi szemle vii. évfolyam 1. szám: GARAI Renáta – KISS Máté Jenő Burokba zárt erőszak: a szülőbántalmazás sajátosságai a büntetőjogi beavatkozás és a joggyakorlat

tükrében, https://ugyeszsegiszemle.hu/pdf/2022-01.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR0gNnUi41xGCLTIDBKKg8ZO_wVI9boDLACGVAag2fxOGUsQCQCqHluNWlk4_aem_WY12kLkOe1YxJhzRE4PZjA, 2024.09.02.

CSEPELI György: A bűn ontológiája–A szülőgyilkosságokról, <https://ligetmuhely.com/liget/bun-ontologiaja-szulogyilkossagrol/>, 2024.06.10.

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-ki-kicsoda-az-antik-mitoszokban-F869D/o-F8B8E/oidipusz-F8B9A/>, 2024.06.05.

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-ki-kicsoda-az-antik-mitoszokban-F869D/k-F89E3/kronosz-F8A6A/>, 2024.06.05.

https://en.wikipedia.org/wiki/Patricide#cite_note-2, 2024.06.10.

https://romaikor.hu/romai_allam_es_allamrend/osszeeskuvesek_lazadasok_gyilkossagok/gyilkossagok/az_anyagyilkos_nero/cikk/anyagylkos_nero, 2024.09.20.

<https://divany.hu/offline/roma-kivegzes/>, 2024.09.20.

Új Világtudat, <https://ujvilagtudat.blogspot.com/2018/11/enuma-elis-babiloni-teremtes-tortenet.html>, 2024.06.10.

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Tessub>, 2024.06.10.

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Kumarbi>, 2024.06.10.

<https://en.wikipedia.org/wiki/Babruvahana>, 2024.06.10.

<https://mythologyworldwide.com/sangkuriang-a-mythical-love-story-from-indonesia/>, 2024.06.10.

DANTE Alighieri: Pokol, <https://mek.oszk.hu/00300/00363/00363.pdf>, 2024.06.10.

https://www.evamagazin.hu/csaladom/a-gyereklelek-sotet-oldala-avagy-miert-lesz-bantalmazo#google_vignette, 2024.06.15.

<https://www.e-magic.hu/a-diszfunkcionalis-csalad-jellemzo-tulajdonsagai/>, 2024.07.01.

<https://novekedes.hu/interju/gyurko-szilvia-a-gyermekbantalmazasi-statisztika-novekvotendenciat-mutat-magyarorszagon>, 2024.08.03.

<https://www.napsa-now.org/>, 2024.08.03.

<https://ncea.acl.gov/elder-abuse#gsc.tab=0>, 2024.08.04.

https://web.archive.org/web/20120805043110/http://www.parentlink.act.gov.au/parenting-guides/teens/abuse_to_parents, 2024.07.05.

<https://kingcounty.gov/en/court/superior-court/courts-jails-legal-system/court-programs-children-families/juvenile-court-services/programs-services-juvenile-court/for-families-experiencing-violence/step-up>, 2024.07.06.

PsychCentral: What Causes Domestic Violence? <https://psychcentral.com/lib/what-causes-domestic-violence>, 2024.07.06.

Apák az Igazságért, <https://www.apakazigazsagert.org/cikk/szuloi-elidegenites-amit-a-terapeutaknak-tudniuk-kell>, 2024.08.02.

https://csaladbanutazunk.hu/mi-a-szuloi-elidegenites-szindroma/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR0-K5V8rQPk7Xg3jMe3fzq3QO6IeAHrUE2Y9qyN90MxpEYVtJdt6YK-MyA_aem_i7680RTiqv1U-5letWwt0g, 2024.08.02.

<https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-1185.html>, 2024.10.12.

https://www.police.hu/sites/default/files/32_2007.pdf, (1.-2.o.) 2024.09.10.

Parent Abuse: The Abuse of Parents by their teenage children, https://web.archive.org/web/20120227113055/http://www.phac-aspc.gc.ca/ncfv-cnivf/pdfs/Abuse_E.pdf, 2024. 08.01

<https://bunmegelozes.eu/pdf/dok2>, 2024.10.16.

Victoria Baker and Helen Bonnick: Understanding CAPVA (4.o.), <https://domesticabusecommissioner.uk/wp-content/uploads/2021/11/CAPVA-Rapid-Literature-Review-Full-November-2021-Baker-and-Bonnick.pdf>, 2024.11.29.

https://www.solihull.gov.uk/sites/default/files/2023-03/Draft-Child-to-parent-abuse-procedures.pdf?fbclid=IwY2xjawGz8ftleHRuA2FlbQIxMAABHerx0z5woAr3ebKyKFS1pfuUA5We9tZf_DiMcrP7tG3uFsPjGn9Bpiq9TA_aem_n-znoCDkH_9jF_3vwrAk5Q, 2024.11.29.

https://safeguardingchildren.co.uk/child-adolescence-to-parent-violence-and-abuse-capva/?fbclid=IwY2xjawGz8ftleHRuA2FlbQIxMAABHRfaq481eyAOjsuELbAOd92ysEfRbVjMf8YpsuOZdWQQqfboeuLO3JiyhQ_aem_XIKmSbxaCU-BjHJivckm6w, 2024.11.29.

https://1space.eastsussex.gov.uk/Services/4646?fbclid=IwY2xjawGz8ftleHRuA2FlbQIxMAABHerx0z5woAr3ebKyKFS1pfuUA5We9tZf_DiMcrP7tG3uFsPjGn9Bpiq9TA_aem_n-znoCDkH_9jF_3vwrAk5Q, 2024.11.29.

http://faculty.collin.edu/mbailey/hammurabi%27s%20laws.htm?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR18GJjZgYvbZ625CWVu3tLUuih1NsJfwneV-BWZ47YubYdCfjLULDOZMM_aem_ynL0ARH0Jf-rFiLGICfFmw, 2024. 11.10.

https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781351529723_A30635299/preview9781351529723_A30635299.pdf, 2024.11.30.

Egyéb források

1. Elérés útja: [Igazságügyi Információk \(kormany.hu\)](https://www.kormany.hu)
2. Központi Statisztikai Hivatal <https://www.ksh.hu/szamlap/eletunk.html>, 2024.06.03.

Rövidítések jegyzéke

1. 2012.évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről: Btk.
2. 2013.évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről: Ptk.
3. A gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásáról szóló törvény: Gyvt.
4. Szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. Törvény: Sztv.
5. Kamasz Addiktológiai Regionális Centrum: KARC
6. Áldozatsegítő Központ: ÁSK
7. Az igazságügyi szolgáltatások rendszerében az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes feladat- és hatáskörökről szóló 362/2016. (XI. 29.) Korm. rendelet: Statutumrendelet
8. Polgári Törvénykönyv Negyedik Könyve: Családjogi Könyv
9. 2011.évi CCXI. törvény a családok védelméről: Csvt.
10. National Center on Elder Abuse: NCEA
11. Child/adolescent to parent violence and abuse: CAPVA
12. Child to parent violence: CPV
13. Adolescent family violence: AFV

Ábrák jegyzéke

1. A sértettek megoszlása az elkövetővel való kapcsolatuk szerint 2011. elérhető:
<https://www.ksh.hu/szamlap/eletunk.html>